

**INTERNATIONAL LABOR MIGRATION:
CURRENT TRENDS AND GLOBAL PRACTICES**

**МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СВІТОВІ ПРАКТИКИ**

Svitlana Mishyna¹
Oleksandr Mishyn²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-355-2-5>

Abstract. International labour migration is an economic phenomenon which has a considerable influence on the operation and expansion of different national and global labour markets. The causes and effects of international labour migration processes differ between donor and recipient countries. The global economy and the economies of individual countries are affected by international labour migration. The *study* of the patterns and outcomes of labour migration during and after war is highly applicable to Ukraine. The study focuses on international labour migration as an economic phenomenon. The *subject of the study* is the current trends and global practices of international labour migration. The study *aims* to clarify the scientific and theoretical foundations that regulate international labour migration and substantiate its current global trends and practices. The *research tasks* are: to clarify the essence of the concepts "labour migration" and "international labour migration"; to consider the causes and consequences of international labour migration for donor and recipient countries; to substantiate the global trends of international labour migration; to conduct an analysis of migration processes in Ukraine; to analyse the impact of the full-scale Russian invasion of Ukraine on the development of international labour migration; to propose measures and instruments for regulating labour migration in Ukraine. The research *methodology*

¹ Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social Economy,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine

² Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine

utilises various analytical and theoretical methods including analysis and synthesis, induction and deduction, as well as the monographic method for examining the theoretical foundations of international labour migration regulation. Additionally, the study employs methods of grouping, comparison, and regression analysis to identify and examine global trends in international labour migration. Finally, the generalisation method is used to develop effective conclusions and recommendations based on research findings. The study results clarify scientific and methodological principles for regulating international labour migration. This is achieved through a more precise categorical apparatus, improved analytical support and defined directions for regulation. The research has *practical potential* for managing migration processes in Ukraine across the macro-, meso-, and micro-economic levels by utilizing successful foreign practices. The study's *uniqueness* resides in the prospect of implementing its findings across various management levels in Ukraine's wartime and post-war economy. A noteworthy aspect of this research is the cohesive nature of the analytical establishment of oversight for global labour migration, which facilitates a broad range of practical uses. The development of efficient mechanisms for managing international labor migration processes on a global scale and the establishment of effective tools for regulating labor migration in Ukraine's post-war economy are key prospects for further scientific research in this field.

1. Вступ

Міжнародна трудова міграція є економічним явищем, що має суттєвий вплив на функціонування та розвиток, як міжнародного, так і національних ринків праці. Міжнародні трудові міграційні процеси мають свої причини і наслідки для країн-донорів та країн-реципієнтів. Міжнародна трудова міграція має вплив на світову економіку та економіки окремих країн. Особливої важливості для України набувають питання вивчення тенденцій та наслідків трудової міграції в умовах війни та повоєнної економіки. Чим і обумовлена актуальність дослідження. Питання міжнародної трудової міграції знайшли відображення у працях таких вчених, як: М. Бачинська, О. Журба, Е. Лібанова, О. Лошенко, О. Малиновська, О. Позняк, О. П'ятковська, Г. С'єдіна, М. Романюк, С. Чехович.

Проте, подальшого дослідження потребують питання виявлення світових тенденцій та сучасних практик регулювання міжнародної трудової міграції.

Метою дослідження є уточнення науково-теоретичних засад регулювання міжнародної трудової міграції та обґрунтування її сучасних світових тенденцій та практик.

Об'єктом дослідження є міжнародна трудова міграція як економічне явище. Предметом дослідження є сучасні тенденції та світові практики міжнародної трудової міграції.

Завдання дослідження є: уточнити сутність понять «трудова міграція» та «міжнародна трудова міграція»; розглянути причини та наслідки міжнародної трудової міграції для країн-донорів та країн-реципієнтів; обґрунтувати світові тенденції міжнародної трудової міграції; здійснити аналіз міграційних процесів в Україні; проаналізувати вплив повномасштабного вторгнення росії в Україну на розвиток міжнародної трудової міграції; запропонувати заходи та інструменти регулювання трудової міграції в Україні.

Методологічною основою дослідження є методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, монографічний метод – для аналізу та опрацювання теоретичних засад регулювання міжнародної трудової міграції; прийоми групування, порівняння, відносних та абсолютних величин регресійного аналізу – для аналізу світових тенденцій міжнародної трудової міграції; метод узагальнення – для підготовки висновків та рекомендацій за результатами дослідження.

2. Сутність поняття «міжнародна трудова міграція»

Поняття «міграція» походить від латинських слів «*migratio*», «*migrō*», що у перекладі означає переселення, переміщення. У загальному розумінні «міграція населення» – це явище, пов'язане зі зміною місця проживання.

На початкових етапах дослідження поняття «міграція» використовувалося у вузькому розумінні, тобто як переселення на нове місце проживання, потім з'явилося широке трактування цього поняття, що полягає у його розумінні як усіх територіальних переміщень. У зв'язку з цим доцільним буде розгляд різних видів міграції, основними з яких є внутрішня і міжнародна міграція.

У 1922 році Міжнародною організацією праці (МОП) під час проведення Міжнародної конференції з праці було введено поняття «міжнародна міграція», як таке, що характеризує переміщення населення між державами, тобто передбачає перетин державного кордону. Тобто, міжнародна міграція населення – це виїзд населення, як правило, на тривалий час за межі країни. Внутрішня міграція не передбачає перетину державного контролю і не фіксується міграційною службою.

Міжнародна трудова міграція пов'язана з перетином державного кордону й виїздом за кордон з метою працевлаштування, стажування або навчання. Не зважаючи на однозначність розуміння цього поняття у літературних джерелах існують різні підходи до визначення. Міжнародна трудова міграція, як явище, має економічну, міжкультурну та соціально-демографічну природу. Цей факт може спричинити різноманітність підходів до трактування міжнародної трудової міграції.

Зараз більшість вчених дотримуються універсального підходу до трактування досліджуваного поняття, як збірного терміну.

Перелік та коротка характеристика визначень понять «трудова міграція» та «економічна міграція» подано у табл. 1.

Аналіз існуючих визначень поняття «міжнародна трудова міграція» свідчить про те, що вона полягає не тільки в перетині кордону, а й в перебуванні в країні в'їзду з якоїсь причини.

Однозначним є трактування трудової міграції як переміщення за межі пункту проживання з метою працевлаштування. Проте однозначного розуміння характеру переміщення населення не існує. Розуміння трудової міграції як переміщення у просторі, що здійснюються індивідами з метою підвищення рівня життя [12], як на нашу думку, не є вичерпним і точним, оскільки не зовсім зрозумілим є вислів «переміщення у просторі». Мета такого переміщення, зазначена у визначенні [12], як підвищення якості життя населення, не є такою, що стосується саме трудової міграції, оскільки якість життя можна підвищити за рахунок різних дій (наприклад, зміни сімейного статусу, отримання спадку). Журба О. вважає, що трудова міграція є переміщенням працездатної особи на територію держави, громадянином якої вона не є [5, с. 130]. Тобто, мова йде про ототожнення трудової міграції з міжнародною чи зовнішньою міграцією. Крім того, трудовою міграцією Журба О. вважає переміщення виключно населення працездатного

Визначення понять «трудова міграція» та «економічна міграція»

Автор	Визначення
Колектив авторів під керівництвом Лібанової Е.	Трудова міграція – переміщення у просторі, що здійснюються індивідами з метою підвищення рівня життя на основі більш вигідного використання власної робочої сили без зміни постійного місця проживання [12, с. 8].
Малиновська О.	Економічна міграція – це міграція, що крім трудових поїздок, включає також міграцію для здійснення підприємницької діяльності [14].
Маноло І. Абелла, Марія Алстестіс Абрера-Мангахас	До економічних міграцій належить навіть переселення на постійне місце проживання, якщо це супроводжується працевлаштуванням [15].
Романюк М.	Трудова міграція – це рух, переселення та переміщення на постійній або тимчасовій основі носіїв робочої сили та працересурсного потенціалу в регіональному, національному та міждержавному міграційному просторі з метою забезпечення відповідного економічного циклу відтворення та власних потреб трудових мігрантів [26].
Чехович С.	Трудова міграція – один з видів міграції, що здійснює фізична особа з метою пошуку роботи (позитивна міграційна установка на працю), тобто переміщення працездатного населення для працевлаштування, що може мати постійний чи тимчасовий характер [32].
Журба О.	Трудова міграція – це переміщення працездатної особи на територію держави, громадянином якої вона не є та в якій постійно не проживає, з метою зайняття оплачуваною трудовою діяльністю [5].
Кабай В.	Трудова міграція – переміщення працездатного населення на певний час або назавжди до інших населених пунктів, у тому числі за кордон, з певною частотою (разово, декілька разів, регулярно), що відповідає нормативно-правовим актам приймаючої та сторони походження, з метою отримання вищих доходів з оплати праці чи підприємницького хисту [8].
Авторське визначення	Трудова міграція – це переселення на постійній або тимчасовій основі населення на регіональному або міждержавному рівні з метою працевлаштування, стажування, забезпечення самозайнятості.

віку, виключаючи при цьому мігрантів, що працевлаштувалися не за місцем свого постійного проживання у віці, що перевищує працездатний. Такий підхід, як на нашу думку, є дещо обмеженим і не охоплює все зайняте населення.

Маноло І. Абелла, Марія Алстестіс Абрера-Мангахас [14] говорять про економічну міграцію, проте за змістом вони ототожнюють її з трудовою міграцією населення. Малиновська О. [15] економічну міграцію розглядає дещо ширше, ніж трудову, вважаючи її метою, крім працевлаштування, ще й здійснення підприємницької діяльності за межами населеного пункту, що є місцем реєстрації людини. Вважаємо слушною думку Малиновської О., яка розглядає економічну міграцію як ширше порівняно з трудовою міграцією поняття.

Найбільш інформативними і влучними за змістом є, як на нашу думку, визначення Романюка М. [26] та Чеховича С. [32]. Так, Чехович С. [32] у визначенні чітко зазначає мету трудової міграції як тимчасове чи постійне переміщення задля працевлаштування виключно фізичних осіб працездатного віку. Тобто, особи непрацездатного віку, які мігрували з метою працевлаштування не входять до числа трудових мігрантів. Що, як на нашу думку, є не зовсім правильним, оскільки до зайнятого населення може належати, крім населення працездатного віку, ще й зайняте населення старше працездатного віку. Романюк М. [26] використовує універсальний підхід до трактування трудової міграції, розглядаючи її з точки зору різних рівнів регулювання, а саме регіонального, національного та міждержавного. Як на нашу думку, таке трактування свідчить про розгляд поняття «трудова міграція» як збірне поняття, що дає можливість розглядати різні види трудової міграції такі як: регіональна, внутрішня, міжнародна, зовнішня та інші види. Такий універсальний підхід сприяє більш точному трактуванню трудової міграції у різних її проявах.

Як на думку авторів, під трудовою міграцією слід розуміти переселення населення на постійній або тимчасовій основі на регіональному або міждержавному рівні з метою працевлаштування, стажування, забезпечення самозайнятості. На відміну від існуючих, авторське визначення є збірним поняттям, що може бути застосоване для уточнення сутності різновидів трудової міграції, а також враховує переміщення не тільки населення працездатного віку, а всього населення,

яке змінює місце проживання з метою працевлаштування, стажування чи самозайнятості. Міжнародна трудова міграція є одним з різновидів трудової міграції, що пов'язаний з перетином державного кордону та трудовою міграцією на міжнародних ринках праці.

Короленко Н., Петросян А. вважають, що міжнародна міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу в межах світового ринку праці [11].

Законодавчо в Україні використовується визначення зовнішньої трудової міграції, як переміщення громадян України, пов'язаного з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування [24]. В Законі України «Про зовнішню трудову міграцію» [24] йдеться не про міжнародну, а про зовнішню по відношенню до внутрішнього українського ринку праці трудову міграцію.

Стосовно міжнародного ринку праці доцільним є застосування поняття «міжнародна трудова міграція», оскільки трудові мігранти, перемістившись з країни проживання до іноземної країни, можуть і надалі після перетину державного кордону своєї країни далі мігрувати між іноземними країнами.

Міжнародна трудова міграція може мати різновиди за ознаками класифікації. Науковці у своїх працях використовують різні ознаки класифікації міжнародної трудової міграції.

В етнопсихології Тоба М. виділяє три категорії емігрантів: 1) візитери, які довгий час живуть в чужій країні (дипломати, студенти, бізнесмени); 2) переселенці, що назавжди залишають Батьківщину, 3) туристи [29, с. 135].

Колінсон висвітлює такі види міжнародної міграції: 1) економічна добровільна міграція, яка ототожнюється з трудовою міграцією; 2) політична добровільна міграція (за національною належністю); 3) політична вимушена міграція (мова йде про значні великі потоки біженців) 4) вимушені економічні міграції (біженці з країн, де має місце надзвичайна ситуація) [33, с. 2].

Лібанова Е. виділяє такі складові сучасної зовнішньої міграції українців: 1) виїзд на постійне місце проживання до іншої країни. Як правило, це міграція з метою працевлаштування або навчання, яка має для України негативні наслідки, а саме: скорочення загальної чисель-

ності населення і сукупної пропозиції робочої сили та втрата ресурсів, витрачених на професійно-освітню підготовку мігрантів. Такі мігранти прямують до зарубіжної країни і забирають з собою родину, як правило, за програмою возз'єднання сімей; 2) короткотермінова (часто сезонна) трудова міграція, часто пов'язана зі збором урожаю і виїздом за кордон низько кваліфікованих працівників, студентів. Цей вид міграції не має негативних наслідків для української економіки та негативного впливу на демографічну ситуацію; 3) короткотермінова трудова міграція працівників низької та середньої кваліфікації в неаграрному секторі, що переважно, не має сезонності. Щодо цього виду міграції існує висока імовірність перетворення успішних заробітчанин на довготривалих мігрантів, що матиме негативні наслідки для економічної та демографічної ситуації. Позитивним наслідком є набуття позитивного професійного досвіду такими заробітчанами і його використання в Україні; 4) довготермінова трудова міграція кваліфікованих працівників. Мова йде про такі категорії працівників: газо- та електрозварювальники, будівельники, водії-далекобійники, швачки. Виїзд цих категорій персоналу має негативні наслідки для економіки України, оскільки може бути відчутним на ринку праці брак цих фахівців; 5) brain drain, тобто вплив висококваліфікованих науковців, а саме освітян, медиків, акторів. Цей вид міграції має незворотній характер і має негативні наслідки для економіки України, оскільки висококваліфіковані фахівці на постійній основі виїзять до зарубіжних країн [12]. Тобто, у праці Е. Лібанової [12] мова йде про міжнародну міграцію. Проте, у більшості випадків хоча б один з членів сім'ї, що емігрує за кордон, має на меті працевлаштування або попереднє навчання з метою подальшого працевлаштування та побудови кар'єри.

Багато досліджень присвячено систематизації існуючих видів міграції, міжнародної міграції, трудової міграції. Проте доцільним є уточнення класифікації міжнародної трудової міграції. Авторська розробка класифікації подана у табл. 2.

Залежно від правового статусу міжнародних трудових мігрантів, як на нашу думку, доцільно виділяти легальну, напівлегальну та нелегальну трудову міграцію. Легальна міжнародна трудова міграція передбачає переміщення з метою працевлаштування за умови легального перетину міжнародних кордонів та легального перебування за кордоном протягом

Види міжнародної трудової міграції

Ознака класифікації	Види міжнародної трудової міграції
Правовий статус міжнародних трудових мігрантів	Легальна; напівлегальна; нелегальна
Професійно-кваліфікаційний рівень міжнародних трудових мігрантів	Міграція висококваліфікованого персоналу; інтелектуальна міграція; корпоративна міграція, міграція некваліфікованих й низько кваліфікованих робітників, бізнес-міграція
Періодичність міжнародних міграційних процесів	Тимчасова (включає такі види міграції, як: епізодична, маятникова, сезонна, покровова) та незворотна (постійна)
Тривалість міграції процесів	Довготермінова; короткотермінова
Інтенсивність міграції	Масова міграція; одинична міграція
Географічна ознака	Міжнародна регіональна; міжнародна міжрегіональна; континентальна, міжконтинентальна

Джерело: авторська розробка

всього періоду працевлаштування трудових мігрантів. Тобто, легальна міжнародна трудова міграція передбачає законний в'їзд, перебування та виїзд трудових мігрантів з країни-реципієнта. Напівлегальна міжнародна трудова міграція, як на нашу думку, це легальний в'їзд трудових мігрантів, проте нелегальне перебування в іноземній країні по завершенні терміну дії візи, або легальний в'їзд за туристичною візою, проте нелегальне працевлаштування за туристичною візою. Нелегальна міжнародна трудова міграція передбачає нелегальний в'їзд, перебування та виїзд (або депортацію) трудових мігрантів з країн-реципієнтів.

Залежно від професійно-кваліфікаційного рівня міжнародних трудових мігрантів, як на нашу думку, доцільно виділяти такі види міграції: 1) міграція висококваліфікованого персоналу, що передбачає переїзд для зміни країни працевлаштування без зміни спеціальності з метою підвищення рівня заробітної плати, якості трудового життя та покращення умов праці мігрантів; 2) інтелектуальна міграція, тобто переїзд до закордонних країн вчених, науковців з метою працевлаштування, здійснення наукових та науково-технічних досліджень; 3) корпоративна міграція в межах ТНК, тобто міграція в іншу країну,

але без звільнення, що полягає в переведенні до іншого представництва ТНК; 4) міграція низькокваліфікованих та некваліфікованих робітників, які змінюють як країну проживання, так і посаду, спеціалізацію, оскільки не мають вищої освіти і можуть працювати без спеціальної освіти; 5) бізнес-міграція, тобто тимчасовий або періодичний виїзд за кордон інвесторів з метою вкладення коштів, започаткування та розвитку нового бізнесу.

Наступна ознака класифікації міжнародної трудової міграції – це періодичність міжнародних міграційних процесів. За цією класифікаційною ознакою, як на нашу думку, слід виділяти такі види трудової міграції:

1) епізодична міграція – це переміщення міжнародних трудових мігрантів на тимчасовій нерегулярній основі і часто в різних напрямках та з різною метою;

2) сезонна міграція – це перетин державного кордону міжнародними трудовими мігрантами та переміщення з метою тимчасового працевлаштування з можливістю повернення до місць постійного проживання у власній країні;

3) маятникова міграція – періодичні (щомісячні, щотижневі) переміщення міжнародних трудових мігрантів до закордонного місця працевлаштування;

4) покорова – це переміщення за межами державного кордону між різними країнами з метою працевлаштування, побудови та розвитку кар'єри;

5) незворотна (постійна) міграція – це переміщення, що передбачає перетин державного кордону з метою зміни постійного місця проживання.

Таким чином, за періодичністю міжнародних міграційних процесів міжнародна міграція може бути постійною і тимчасовою. Тимчасова міжнародна трудова міграція може мати різні прояви, тобто бути епізодичною, маятиковою, покоровою або сезонною.

За класифікаційною ознакою «тривалість міграції» слід виокремлювати довготермінову міжнародну трудову міграцію, тривалість якої перевищує один рік та короткотермінову, тривалістю до одного року.

Залежно від інтенсивності міграції слід виділяти масову міграцію та одиничну міграцію. Одинична міжнародна трудова міграція у певному напрямі пов'язана з нечисленними переміщеннями трудових мігрантів, які не носять закономірного характеру, на відміну від масової міжнародної трудової міграції.

За географічною ознакою О. П'ятковська [21] міжнародну трудову міграцію розглядає з точки зору дистанції за такими різновидами, як: регіональна, міжрегіональна, внутріконтинентальна, міжконтинентальна. Як на нашу думку, за географічною ознакою можуть бути виокремлені такі види міжнародної трудової міграції, як: континентальна, міжконтинентальна, міжнародна регіональна та міжнародна міжрегіональна. Такі формулювання назв видів міжнародної трудової міграції будуть більш точно характеризувати їх належність до міжнародного ринку праці.

Кожен вид міжнародної трудової міграції має свої наслідки, як негативні, так і позитивні для країн-донорів та країн-реципієнтів, а також самих мігрантів.

3. Напрями, причини та наслідки міжнародної трудової міграції

На міжнародному ринку праці склалися певні тенденції та напрями руху міграційних потоків трудових мігрантів. Формування саме таких напрямів міграційних потоків пов'язано з різними причинами та факторами впливу.

Напрямами міжнародної трудової міграції можуть бути такі переміщення робочої сили: 1) з менш розвинених країн Південної та Східної Європи (Туреччини, України, Греції, Югославії, Португалії, Польщі, Угорщини, Чехії, Словенії, Словаччини) до високорозвинених держав Північної та Західної Європи (Франції, Великобританії, Австрії, Голландії, Швейцарії, Швеції, Бельгії, Німеччини); 2) з країн Північної Африки, Індії, Пакистану до Європейських країн; 3) з одних високорозвинених країн світу в інші; 4) з азіатських країн з низьким рівнем розвитку до розвинених країн Південно-Східної Азії (Брунею, Сінгапуру, Таїланду) та країн Західної Азії (Кіпру, Ізраїлю, Катару, Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів); 5) з країн з низьким рівнем розвитку до Північно- та Південноамериканського регіону.

Ці напрями трудової міграції населення визначають сучасні центри перетікання іноземної робочої сили. Серед них економічно розвинені країни Північної та Західної Європи; Північно- та Південноамериканського регіону, а також Південно-Східної Азії. Найінтенсивніші міграційні потоки трудових ресурсів спрямовані до таких країн світу, як: США, Канада, Німеччина, Польща, Італія, Франція, Великобританія

та Швейцарія. Причиною такої спрямованості міграційних потоків є перш за все високий рівень життя у цих країнах, що і є привабливим для трудових мігрантів.

Зростання міжнародної трудової міграції пов'язане з різними факторами. Найсуттєвіший вплив мають економічні фактори, оскільки вони визначають рівень життя населення країн і донорів, і реципієнтів. Крім того, в сучасних умовах в Україні суттєвий вплив на міграційні процеси справляють форс-мажорні фактори. Бачинська М., С'єдіна Г., розглядаючи міжнародні міграційні потоки трудових мігрантів виділяють такі фактори впливу на них: 1) економічні (рівень заробітної плати і доходів, динаміка цін в країні, якість та рівень життя населення, наявність вільних робочих місць, стабільність економічного розвитку та значення індексу людського розвитку); 2) екологічні (екологічна ситуація, природно-кліматичні умови, а також природні ресурси); 3) соціально-культурологічні (сприятливі умови праці, сприятлива демографічна політика, належна якість освіти, відсутність будь-якої дискримінації, розвинена та якісна система охорони здоров'я); 4) політичні (стабільність політичної системи, розвиток демократії, відсутність корупції та воєнних конфліктів) [1].

Лошенко О. [13] розглядає такі фактори впливу на потоки міжнародної трудової міграції: економічні, демографічні, природні, політичні та соціальні та інформаційні. На відміну від підходу до виділення факторів впливу на розвиток міжнародної трудової міграції, запропонованого Бачинською М., С'єдіною Г. [1], Лошенко О. [13] виділяє ще й інформаційні фактори, такі як можливість розповсюдження і формування інформаційних потоків; формування глобальних інформаційних потоків; підвищення якості інформації.

За результатами аналізу літературних джерел, як на нашу думку, серед факторів, що визначають світові тенденції розвитку міжнародної трудової міграції, слід виділити такі їх групи: 1) економічні фактори, а саме: рівень заробітної плати; система оподаткування; соціальний пакет; гарантії зайнятості; 2) соціальні фактори, такі як: рівень розвитку соціального захисту; наявність системи соціальних пільг та соціальної підтримки для трудових мігрантів; 3) форс-мажорні фактори, а саме: військові дії, громадянські війни, стихійні лиха; 4) законодавчі фактори: трудове законодавство, рівень складності процедур з

працевлаштування та звільнення, дотримання прав трудових мігрантів; 5) політичні фактори: державна політика зайнятості, державна міграційна політика; 6) географічні фактори, а саме: географічне розташування країни-донора та країни-реципієнта, природно-кліматичні умови країн-донорів і реципієнтів; 7) культурологічні, а саме: особливості та схожість національних культур країн-донорів і країн-реципієнтів трудових ресурсів; сумісність мігрантів з корпоративною культурою підприємств країн реципієнтів.

У другій половині ХХ століття мало місце зростання інтенсивності міграційних процесів у всьому світі. Трудова міграція має суттєвий вплив на світовий ринок праці та обумовлена різними причинами. Дослідженням причин міжнародної трудової міграції займаються такі вчені, як: В. Будкін, Л. Цимбал та К. Овчаренко, Д. Терещенко.

В. Будкін виділяє такі причини міжнародної трудової міграції: соціальні умови для більш повної реалізації можливостей трудових мігрантів у країнах-донорах; економічні умови життя трудових мігрантів в країнах-донорах і високий рівень доходів населення в країнах реципієнтах; високий технічний рівень умов праці в країнах-реципієнтах; політичні причини; природні катаклізми; військові причини; національні причини; культурні причини; релігійні причини [2].

Терещенко Д. виділяє гуманітарні та економічні причини міжнародної трудової міграції. До гуманітарних причин Терещенко Д. відносить відсутність стимулів для самовдосконалення; пригніченість та соціально-економічна апатія; незадоволеність своїм положенням у суспільстві; обмежені можливості для професійного розвитку та самовдосконалення [28]. Ці причини носять більше суб'єктивний та психологічний характер. Серед економічних причин автор виділяє також чинники, які стосуються матеріального становища міжнародних трудових мігрантів та членів їх родин, серед яких: низький рівень загальної якості життя й дозвілля; незадоволеність якістю споживання та рівнем споживчих витрат; низький рівень доходів населення; обмежений доступ та низька якість медичних та освітніх послуг [28]. Терещенко Д. стверджує, що: «до гуманітарних причин належать такі фактори, які потенційний трудовий мігрант вважає обмежувачими його розвиток» [28]. Тобто, вчений ототожнює поняття причин і факторів, що з точки зору трактування термінології, як на нашу думку, є не завжди доцільним.

Цимбал Л. та Овчаренко К. виділяють макроекономічні причини, які сприяють трудовій міграції саме з України [31], а саме: військові дії, що змушують українських трудових мігрантів до виїзду за кордон і пошуку там роботи; низький рівень заробітної плати; недостатність робочих місць за місцем проживання; загальне подорожчання життя через нестабільність та кризовість економіки; наявність можливостей для працевлаштування, професійного розвитку та самореалізації в країнах Європейського Союзу.

Як на нашу думку, причини міжнародної трудової міграції доцільно поєднати у дві групи: суб'єктивні та об'єктивні, про що і свідчить табл. 3.

Таблиця 3

Причини міжнародної трудової міграції

Суб'єктивні причини	Об'єктивні причини
Внутрішні психологічні причини: страхи та наслідки впливу на стан населення війни; незадоволеність роботою, можливостями для професійного зростання у своїй країні за місцем проживання	Економічні причини: відмінності в рівні заробітної плати, доходів населення, якості життя населення, рівні цін, системах оподаткування, рівні розвитку економіки в країнах-донорах та країнах реципієнтах; наявність вільних робочих місць та можливостей для професійного розвитку
Зовнішні психологічні причини: очікування позитивних змін від працевлаштування у зарубіжних країнах; відчуття безпеки перебування та більшої соціальної захищеності у зарубіжних країнах порівняно з постійним місцем проживання	Соціальні причини: відмінності в розвитку систем соціального захисту та соціальної підтримки населення у країнах-донорах та країнах-реципієнтах робочої сили; рівень, періодичність, тривалість надання соціальних виплат, соціальної підтримки; наявність соціальних програм

Джерело: авторська розробка

Систематизований у табл. 3 перелік причин міжнародної трудової міграції має універсальний характер, тобто може бути застосований щодо будь-яких країн-донорів та країн-реципієнтів і враховує як суб'єктивні (формуються в уяві людей), так і об'єктивні причини (зумовлені зовнішніми обставинами).

Міжнародна трудова міграція має для країн-донорів та країн-реципієнтів, як позитивні, так і негативні наслідки. Їх детально розглядає

Кабай В., виділяючи позитивні наслідки для країн-базування та приймаючих країн [8]. Як на нашу думку, такий підхід є виправданим, оскільки наслідки міжнародної трудової міграції для цих країн будуть різними. Крім того, доцільним буде уточнення наслідків міжнародної трудової міграції для конкретних країн.

Для країн-базування Кабай В. виділяє такі позитивні наслідки міжнародної трудової міграції: 1) зниження рівня безробіття із забезпеченням робочими місцями персоналу, який залишився в країні за місцем проживання; 2) зменшення соціальної напруги на місцевих ринках праці завдяки від'їзду за кордон надлишкової робочої сили з метою працевлаштування; 3) можливість використання новітніх технологій в своїй країні реемігрантами; 4) навчання мігрантів, що повернулись, у зарубіжних країнах за рахунок цих країн [8].

Негативні наслідки для країн базування полягають у: 1) втраті робочої сили, що має високу продуктивність праці (персонал працездатного віку, молодь, науковці, фахівці); 2) втрата кваліфікації трудовими мігрантами, що працюють за кордоном не за спеціальністю; 3) збільшення соціальних витрат через повернення трудових мігрантів, що мають пенсійний вік; 4) виникнення збитків від реалізації здібностей фахівців за кордоном, які отримали освіту в країні базування; 5) виникнення проблем зниження народжуваності, старіння населення, соціального сирітства [8].

Для приймаючих країн, тобто країн-реципієнтів Кабай В. визначає такі позитивні наслідки міжнародної трудової міграції: 1) зниження виробничих витрат завдяки здешевленню робочої сили; 2) закриття непрестижних вакансій нерезидентам в різних галузях; 3) зростання попиту на товари і послуги; 4) поліпшення демографічної ситуації завдяки уповільненню темпу старіння населення; 5) «притік умів» та стимулювання виробництва. Серед негативних наслідків міжнародної трудової міграції Кабай В. виділяє такі: 1) порушення культурних традицій зарубіжних країн; 2) зростання витрат на утримання безробітних мігрантів; 3) зростання частки тіньової економіки; 4) соціальна напруга в суспільстві із-за соціокультурних та расових протиріч; 5) зростання конкуренції на ринках праці зарубіжних країн; 6) додаткові витрати на нейтралізацію кримінальної складової у приймаючих країнах [8]. Кабай В. розглядає позитивні та негативні наслідки не

тільки для країн-реципієнтів та країн-донорів, а й для трудових мігрантів безпосередньо. Систематизований авторський перелік наслідків міжнародної трудової міграції подано у табл. 4.

Таблиця 4

Наслідки міжнародної трудової міграції

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Для країн-донорів робочої сили	
1) зниження рівня безробіття та кількості безробітних на внутрішньому ринку праці; 2) зниження працедефіцитності ринку праці; 3) використання новітніх методів роботи реімігрантами, якими вони оволоділи в закордонних країнах; 4) зменшення витрат на фінансування допомоги з безробіття; 5) навчання мігрантів за рахунок роботодавців країн-реципієнтів; 6) зростання валютних надходжень від трудових мігрантів	1) втрата висококваліфікованої робочої сили, що емігрувала на постійній основі; 2) втрата професійної кваліфікації мігрантами із-за тривалого перебування за кордоном; 3) втрата кваліфікації трудовими мігрантами, що працюють тривалий час за кордоном не за спеціальністю; 3) зменшення чисельності економічно активного і зайнятого населення; 4) погіршення демографічної ситуації; 5) необхідність навчання нової робочої сили
Для країн-реципієнтів робочої сили	
1) зниження собівартості із-за використання дешевої робочої сили мігрантів; 2) закриття малооплачуваних, непопулярних вакансій; 3) зростання споживчого попиту за рахунок мігрантів; 4) зростання обсягів виробництва; 5) підвищення здорової конкуренції на ринку праці; 6) зростання обсягів виробництва та послуг, розширення ринків збуту	1) зміна культурних традицій країни; 2) зростання соціальних витрат на утримання мігрантів; 3) зростання безробіття серед місцевого населення; 4) додаткові витрати на медичне, соціальне обслуговування трудових мігрантів; 5) відтік валютних коштів із-за їх переказу чи вивозу; 6) ризик непродуктивних витрат на навчання мігрантів

Джерело: авторська розробка

Для міжнародних трудових мігрантів існують негативні наслідки міграції. Серед них: соціальне сирітство; руйнування сімей; втрата стосунків з родиною; нелегальна зайнятість, відсутність або недостатність соціальних гарантій; нижча заробітна плата порівняно з заробітною платою місцевих жителів; втрата національних традицій та культурних цінностей своєї країни.

Для міжнародних трудових мігрантів теж існує ряд суттєвих позитивних наслідків міграції, а саме: можливість отримання вищої заробітної плати, навчання новим професіям, підвищення кваліфікації; можливість надання фінансової підтримки своїм родинам, які залишилися у країні перебування; вивчення іноземної мови; отримання можливості для постійного проживання в зарубіжних країнах; підвищення загального рівня життя мігрантів і їх родин.

Позитивним наслідком і, водночас, причиною переважної більшості міжнародних трудових міграційних процесів є відмінності в рівні заробітної плати в країнах-донорах та реципієнтах, про що і свідчить табл. 5.

Таблиця 5

Рівень середньої заробітної плати в країнах світу, EUR

Дата	Країна	Середньомісячна заробітна плата	Дата	Країна	Середньомісячна заробітна плата
06.2021	Німеччина	4094	06.2021	Італія	2333
12.2018	Фінляндія	3692	12.2019	Естонія	1538
08.2021	Франція	3137	12.2020	Литва	1566
12.2020	Австрія	2847	01.2022	Україна	455,1

Джерело: [27]

За даними табл. 4 очевидним є вибір українців щодо країн виїзду. Серед яких у пріоритеті знаходиться Німеччина. Причиною міжнародної трудової міграції українців є майже в 10 разів менший рівень середньої заробітної плати в Україні порівняно, наприклад, з Німеччиною. Суттєвою причиною міжнародної трудової міграції є порівняно вищий рівень безробіття в країнах-донорах порівняно з країнами-реципієнтами, про що і свідчать дані табл. 6.

Найвищий рівень безробіття має місце в африканських країнах. В Україні дані щодо рівня безробіття наведено станом на кінець 2021 року. В 2022 та 2023 році в Україні в умовах війни ймовірно рівень безробіття став суттєво вищим, що змусило значну кількість українців емігрувати до зарубіжних країн.

Вибір зарубіжної країни для виїзду за кордон залежить і від системи соціального захисту, її лояльності до міжнародних трудових мігрантів. Так, у Німеччині станом на червень 2023 року кількість іно-

Рівень безробіття в країнах світу, %

Дата	Країна	Рівень безробіття	Дата	Країна	Рівень безробіття
03.2023	Сінгапур	1,8	06.2023	Німеччина	5,7
05.2023	Швейцарія	1,9	03.2023	Франція	7,1
12.2022	ОАЕ	2,75	05.2023	Італія	7,6
03.2023	Австрія	3,6	04.2023	Туреччина	10,2
03.2023	США	3,7	12.2021	Україна	10,5
04.2023	Великобританія	3,8	03.2023	Пд. Африка	32,9

Джерело: [35]

земців складає 13,4 млн. осіб. Суттєве збільшення трудових мігрантів в Німеччині мало місце протягом 2022 року. Це свідчить про привабливість Німеччини для трудових мігрантів, як країни з високим рівнем заробітної плати та соціального захисту мігрантів.

Українські трудові мігранти, які втекли від війни до Німеччини і отримали дозвіл на тимчасовий захист, можуть офіційно працевлаштуватися. Проте у тому випадку, якщо вони отримали статус біженця, працевлаштування не є можливим. За наявності тимчасового захисту українці мають отримати дозвіл на працевлаштування і заняття оплачуваною роботою. У відділі реєстрації іноземних громадян такий дозвіл можна отримати навіть, якщо у мігранта конкретної роботи немає. Соціальний кодекс (том III) надає особам, які отримали дозвіл на тимчасовий захист в Німеччині право отримати консультації з працевлаштування та відповідну допомогу в агенціях. У Німеччині при працевлаштуванні трудові мігранти повинні мати дозвіл на роботу й укласти контракт. Нелегальне працевлаштування може спричинити штрафи за порушення законодавства про працю.

Для іноземної молоді у Німеччині діють тимчасові державні програми, такі як: «Freiwilliges Soziales Jahr» (FSJ) – «Добровільний соціальний рік», що надає можливість молодим людям на практиці застосувати навички соціальної роботи і вивчати німецьку мову; «Freiwilliges Ökologisches Jahr» (FÖJ) – «Добровільний екологічний рік», як волонтерська програма, у рамках якої молодь може взяти участь в екологічних проектах; «Au Pair» – Допомога по господарству, як культурна та освітня програма обміну, завдяки якій можна рік проживати в сім'ї, вчити мову і виконувати певні обов'язки.

4. Особливості міграційної політики зарубіжних країн в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну

Кожна країна має свої особливості міграційної політики. Відповідно для мігрантів є більш чи менш привабливою для працевлаштування та життя. Важливість міграційної політики різних країн для України на макрорівні полягає у рівні підтримки нашої держави іншими країнами в питаннях працевлаштування, тимчасового проживання трудових мігрантів, соціального забезпечення, правил в'їзду та максимальної тривалості перебування біженців.

Німеччина є чи не найбільш активною країною в питаннях підтримки та працевлаштування українських громадян під час вторгнення росії в Україну. Міграційна політика Німеччини побудована на принципі лояльності до українських мігрантів, оскільки передбачає можливість протягом 90 днів перебувати на території Німеччини без дозволу на проживання для тих мігрантів, які приїждять до Німеччини вперше. Такі умови для в'їзду було продовжено до 4 березня 2024 року. Тобто, 90 днів від цієї дати закінчуються 2 червня 2024 року. Про лояльність німецької міграційної політики по відношенню до українських мігрантів під час війни свідчить те, що українці не тільки з біометричним закордонним паспортом, а й без нього можуть в'їжджати до Європейського Союзу, у тому числі й до Німеччини, без візи.

Українці мають право на отримання посвідки про тимчасовий захист, проживання та працевлаштування за спрощеною процедурою. Для цього громадяни України мають звернутися до найближчого відділення міграційної служби, подавши відповідну заяву. Поки українці очікують дозвіл на тимчасове перебування в Німеччині, який носить назву «Aufenthaltstitel», їм надається умовне свідоцтво «Fiktionsbescheinigung». Воно підтверджує право українців на легальне перебування в Німеччині. Посвідка «Aufenthaltstitel» в Німеччині передбачає надання громадянам України таких можливостей, як: 1) дозвіл на трудову діяльність, що фіксується у посвідці. Проте, до певних професій застосовуються особливі вимоги в питаннях визнання дипломів про освіту, які все ще залишилися відкритими; 2) медичне обслуговування та соціальні пільги, на яке мають українці, що отримали хоча б тимчасове посвідчення про перебування в Німеччині «Fiktionsbescheinigung»; 3) право на укладання шлюбів; 4) доступ

дітей до освіти; 5) право на возз'єднання сім'ї; 6) право на щомісячну грошову допомогу. Тобто це доволі широкий перелік можливостей.

Німеччина надає біженцям з України починаючи з 1 січня 2023 року грошову допомогу у таких розмірах: дітям до 5 років – 318 євро; дітям 6-13 років – 348 євро; дітям 14-17 років – 420 євро; повнолітнім громадянам України – 451 євро; батькам-одинакам – 502 євро; самотнім дорослим – 502 євро на місяць. З 1 червня 2023 року центр зайнятості в Німеччині надає допомогу безробітним у розмірі 449 євро на місяць, якщо ці громадяни України проживають у Німеччині самостійно і 404 євро на особу, якщо є членом родини [7]. У порівнянні з іншими країнами, розмір грошової допомоги, виплачуваний Німеччиною безробітним трудовим імігрантам та біженцям, є доволі прийнятним для забезпечення їм та їхнім родинам достатнього рівня життя.

Великобританія – це країна з високим рівнем життя та соціальними стандартами. Водночас, вона є менш привабливою для трудових мігрантів та біженців з України з точки зору можливостей для в'їзду, термінів та умов перебування. В'їзд до Великої Британії для українських громадян можливий лише за наявності візи. Візу можна отримати онлайн тільки за наявності біометричного паспорту, за його відсутності – офлайн у візових центрах Британії у будь-якій країні. Віза оформлюється у рамках однієї з процедур, серед яких: Ukraine Family Scheme; Ukraine Sponsorship Scheme. Привабливою для трудових мігрантів та біженців з України є можливість в'їзду без біометричного паспорту у випадку, якщо отримано візу. В'їзд до Великобританії можливий за наявності страховки незалежно від того, з якої країни мігрант заїздить до Великобританії. Якщо мігранти користуються власним авто при в'їзді до Великобританії, то з 1 червня 2022 року обов'язковою є наявність «Зеленої карти». Тобто, обмежувачами умовами для трудових мігрантів у Великобританії є: обов'язкова наявність візи, страховки та «Зеленої карти» (якщо в'їзд в країну відбувається на власному автомобілі).

Проте, з початком війни в Україні для її громадян уряд Великобританії запровадив пільгові умови в'їзду, що полягають у спрощенні процедури оформлення віз. Віза, отримана для в'їзду у Великобританію дає українцям право проживання, доступу до державних сервісів, працевлаштування, навчання.

Для в'їзду у Великобританію незалежно від мети перетину кордону обов'язковим є оформлення візи за одним з двох напрямів: 1) членам родин громадян Великобританії та членам родин громадян України, які уже мають дозвіл на постійне проживання у Великобританії (Ukraine family scheme); 2) спонсорська віза (Ukraine sponsorship scheme). В'їзд має відбутися за однією з двох процедур. Кожна з них дає право на проживання, навчання, працевлаштування, доступ до державних сервісів. Візи оформлюються на термін до трьох років у будь-якому британському візовому центрі. Працевлаштування відбувається на основі одного з багатьох можливих видів британських віз: віза працівника охорони здоров'я та догляду; візи, на які можна подати заяву без пропозиції роботи; віза кваліфікованого працівника; віза випускника; молодіжна віза за програмою мобільності; британська національна (закордонна); віза Global Talent; індійська віза для молодих спеціалістів; індивідуальна віза з високим потенціалом; британська спадкова віза; віза для роботи у Великобританії на закордонного роботодавця; віза іноземного домашнього працівника; робоча віза Senior або Specialist (Global Business Mobility); віза для працівника у відрядженні (Global Business Mobility); віза для випускників-стажистів (Global Business Mobility); Британська віза Expansion Worker (Global Business Mobility); віза постачальника послуг (Global Business Mobility); віза сезонного працівника (тимчасова робота); віза постачальника послуг зі Швейцарії; творча віза (тимчасова робота); віза релігійного працівника (тимчасова робота); віза міжнародної угоди (тимчасова робота); віза благодійного працівника (тимчасова робота); міжнародна віза спортсмена; віза засновника-інноватора; розширена робоча віза; віза підприємця (рівень 1); дозвіл прикордонного працівника; віза інвестора (рівень 1); турецька віза; віза турецького підприємця; стартова віза; робочі візи, які закриті для нових заявників [25]. Маючи певний вид робочої візи, мігранти можуть працювати тільки за цією візою. Тимчасові візи не дають права на постійну роботу.

У Великобританії для українців діють програма «Будинок для українців», що надає можливість отримати спонсорську допомогу, та програма «Допомога сім'ям з України», що передбачає можливість в'їзду до Великобританії за наявності у Великобританії членів родини, які мають право на проживання там. Для отримання спонсорської візи

можна скористатися реєстром організацій та приватних осіб, які надають спонсорську допомогу при розміщенні мігрантів.

Система соціального забезпечення Великобританії передбачає надання допомоги мігрантам, що мають фінансові труднощі. Оформити допомогу можна в Управлінні праці та соціального забезпечення Department of Work and Pensions (DWP). Основним видом допомоги є Universal Credit. Ця допомога надається непрацевлаштованим мігрантам, які мають низькі доходи, а також це можуть бути особи з неповнолітніми дітьми. Universal Credit (універсальний кредит) – це виплата, що допомагає покрити витрати на проживання. Виплачується щомісяця.

Можлива тривалість перебування українських мігрантів у Великій Британії складає 3 роки. Якщо українці мали дозвіл на перебування у Великобританії на основі робочої, навчальної, трудової, гостьової віз, то починаючи з 03.05.2022 вони мають право на безкоштовне продовження перебування у Великій Британії за процедурою Ukraine Extension Scheme, яка поширюється і на членів сім'ї.

Польща є однією з країн, яка приймає значну кількість біженців та трудових мігрантів з України. Причиною є як територіальна близькість Польщі до України, так і економічна привабливість та наявність робочих місць в країні. До Польщі Українці можуть потрапити без візи за наявності біометричного паспорта, або будь-якого іншого документа, який посвідчує особу. Такі умови в'їзду роблять привабливою міграційну політику Польщі для українських мігрантів. З туристичною метою українці можуть перебувати в Польщі 90 днів протягом півріччя, а маючи статус тимчасового захисту громадяни України можуть перебувати в Польщі до 4 березня 2024 року. Для в'їзду в Польщу з метою отримати захист від війни, достатньо будь-якого внутрішнього документа. Проте, зараз при в'їзді в Польщу потрібен біометричний закордонний паспорт, якщо місцем реєстрації мігранта є та територія України, яка не належить до зони активних чи можливих активних бойових дій, а також окупованої території.

У Польщі для біженців не є обов'язковою медична страховка, проте її доцільно зробити хоча б на перші 3 місяці перебування в країні, щоб мати змогу отримати належне медичне обслуговування з можливістю спілкуватися при цьому українською мовою. З 1 червня 2022 року в'їзд до Польщі на власному авто можливий за умови наяв-

ності «Зеленої карти». Якщо українські біженці потребують допомоги з розміщенням, то в Польщі існує можливість звернутися до приймального центру. Якщо такої потреби немає, то звернення до таких центрів та в консульства не є обов'язковими. Громадяни України, які після 24.02.2022 в'їхали в Польщу мають право на медичне лікування, працю, та освіту на території Республіки Польща. Діти з України у віці 7–18 років можуть безкоштовно навчатися в польських школах. Проте, це не обов'язково.

Республіка Польща надає для українських мігрантів послуги з тимчасового розміщення та харчування, для отримання яких мігранти повинні звернутися до приймальних пунктів у польських містах на вокзалах та у прикордонній зоні. Якщо виникає потреба у тимчасовому розміщенні та харчуванні приймальні пункти направляють українських мігрантів до Центрів приймання українців. Рішення на користь міграції в Польщу українці приймають ще й тому, що мають право на безкоштовне перебування дітей в дитсадках, школах, безкоштовне медичне обслуговування.

Українські громадяни, які постійно проживають у Польщі, можуть отримати такі види соціальних виплат: 1) соціальна допомога на виховання дітей. Щомісячний її розмір складає 500 злотих на кожну дитину. Допомога виплачується на кожну дитину у віці до 18 років. Право отримувати допомогу надається на рік. Умовою отримання допомоги є спільне проживання батька чи матері з дитиною; 2) сімейний капітал опіки надається на другу і кожну наступну дитину у віці від 12-го до 35-го місяця життя. Умовою надання цього виду соціальних виплат є також спільне проживання дитини та її утримання одним з батьків. Допомога виплачується в сумі 500 злотих протягом 24 місяців або у розмірі 1000 злотих протягом 12 місяців на дитину. Біженці не належать до категорії отримувачів цих видів соціальної допомоги.

Для мігрантів з України, які легально перетнули польський кордон після 24 лютого 2022 року і внесені до реєстру PESEL, є доступною одноразова грошова допомога та безкоштовна медична опіка. Одноразова грошова допомога складає 300 злотих на особу і призначена для придбання їжі, одягу, засобів особистої гігієни, взуття та оплати за житло. Передбачена для українців у Польщі і безкоштовна психологічна допомога за місцем проживання.

В умовах соціальних ризиків та скрутного становища українські біженці можуть скористатися такими видами соціальної допомоги, що наведені на польському урядовому сайті для Українців [22]. Серед цих видів допомоги такі: 1) допомога від Центру соціальної допомоги у місці перебування. Допомогою можуть скористатися не тільки українські біженці, а й громадяни України, що легально знаходяться на території, а член їхньої сім'ї повернувся в Україну для захисту Батьківщини; 2) грошова допомога із соціального фонду, яка передбачає надання документів, що підтверджують складну життєву ситуацію та незадовільний майновий стан; 3) допомога продуктами харчування.

Для громадян, які є особами з інвалідністю та легально перебувають на території республіки Польща передбачена допомога, запропонована в рамках коштів Державного фонду Реабілітації осіб з Інвалідністю (PFRON) та коштів Фонду Солідарності (FS) [12]. Виплати особам з інвалідністю надаються у формі разової допомоги на громадську реабілітацію та у вигляді рекомпенсації коштів, пов'язаних з транспортними витратами, оплатою житла, доступом до медичних послуг. До фінансування соціальних виплат особам з інвалідністю можуть долучатися і неурядові організації.

У Польщі українські біженці для підтвердження місця перебування мають отримати дозвіл на тимчасове перебування. Для працевлаштування у Польщі слід отримати дозвіл на роботу. Якщо мігранти мають набір законно працювати, тобто отримати і дозвіл на тимчасове перебування, і дозвіл на роботу, то мігрантам надається картка на перебування. Існують й інші види дозволів, такі як: дозвіл на тимчасове перебування для воз'єднання із сім'єю; дозвіл на тимчасове перебування для члена сім'ї громадянина Польщі, наданий у зв'язку із перебуванням у визнаному польським законодавством шлюбі з громадянином Польщі; дозвіл на тимчасове перебування у зв'язку з іншими обставинами. Інформацію про згадані вище види соціальної допомоги та види дозволів на проживання, працевлаштування, які українці можуть отримати, наведено на Польському урядовому сайті для громадян України [22]. Схожими умови в'їзду та перебування є в таких країнах, як Латвія, Литва та Естонія.

Привабливою для міграції для українців є Бельгія. Українські мігранти можуть в'їхати до Бельгії без візи з біометричним паспор-

том, і навіть з українськими документами, якщо в'їзд відбувається з території країн Шенгену. Якщо українські мігранти хочуть потрапити в Бельгію не через територію країн Шенгенської зони, вони повинні мати закордонний біометричний паспорт. Українським мігрантам для в'їзду в Бельгію з метою отримати статус тимчасового захисту достатньо будь-якого внутрішнього документу. Українці, що потрапили на територію Бельгії, щоб отримати статус «тимчасового захисту» мають звернутися до Реєстраційного центру для громадян України. Отримана в Реєстраційному центрі посвідка про реєстрацію дає можливість українським мігрантам на звернення до адміністративних органів місцевого самоврядування для отримання статусу тимчасового захисту, що надає право на тимчасове проживання та доступ до ресурсів соціального захисту в Бельгії. Українці в Бельгії можуть отримувати грошові виплати на утримання, мають право на безкоштовне медичне страхування, психологічну допомогу та навчання дітей в школах. Тривалість перебування в Бельгії без реєстрації не може перевищувати 90 днів. Після цього терміну слід звернутися з метою реєстрації до адміністративних органів місцевого самоврядування.

США – це приваблива для українських мігрантів з точки зору високого рівня та якості життя населення країна. Проте, правила в'їзду та перебування українських біженців у США є складними і такими, що не сприяють масовій міграції українських біженців під час війни до США. Так в США можливий в'їзд українських біженців, як і у Велику Британію, виключно за умови наявності у них візи. Вимоги та умови для оформлення візи різняться залежно від Консульства США в різних країнах. Зараз отримання візи до США можливе в таких країнах, як Угорщина, Польща, Молдова, Словаччина, Румунія. При перетині кордону США прикордонники здійснюють перевірку наявності страховки, при отриманні візи наявність страховки не потрібна.

США, починаючи з 25 квітня 2022 року, запровадили спеціальну програму «Єднаймося для України». Програма передбачає прийом тимчасово переміщених осіб з України, які покинули Батьківщину у зв'язку повномасштабним російським військовим вторгненням в Україну. Ця програма є спрощеною процедурою отримання права на перебування в США українськими біженцями. Щоб скористатися цією програмою українці станом на 11 лютого 2022 року повинні

були перебувати на території України. Програма розрахована на термін до 2 років. Скористатися програмою можуть тільки ті українці, які задовольняють одночасно таким умовам: 1) проживання в Україні до 11 лютого 2022 року, тобто перед повномасштабним вторгненням росії в Україну, і переміщення в результаті вторгнення росії; 2) українське громадянство біженців; 3) діти, вписані в паспорт батьків; 4) наявність спонсора у США, що надасть на користь мігрантів Декларацію про фінансову підтримку, яка підлягає перевірці та схваленню Службою громадянства та імміграції США; 5) виконання вимог до охорони здоров'я та вакцинації; 6) успішне проходження біометричної, біографічної й безпекової перевірки [19].

З 25 квітня 2022 року в США фізичні та юридичні особи мають змогу звернутися до Міністерства національної безпеки США з метою спонсорювання українських громадян, які в'їхали до США. Спонсором для українських мігрантів можуть стати: представники неурядових організацій; будь-який громадянин США або будь-яка фізична особа, що законно перебуває на території США. Спонсори громадян України в США мають заявити про свою фінансову підтримку й пройти відповідні перевірки для захисту від зловживань та експлуатації. Якщо українці перебувають у США без законного дозволу на в'їзд, то вони також можуть легалізувати статус тимчасового захисту. Подання документів у рамках програми «Єднаймося для України» є покроковим.

Етапи подання документів українськими біженцями для долучення до американської програми, що наведені на сайті Посольства України в США [19]: 1) фінансова підтримка. Етап полягає у пошуку спонсора, який має подати електронну Декларацію про фінансову підтримку до Служби громадянства та імміграції США через онлайн-портал цієї служби «myUSCIS». Попередньо здійснюється перевірка спонсора; 2) надання біографічної інформації через онлайн-портал «myUSCIS». Після схвалення Службою громадянства та імміграції обраного спонсора українські мігранти отримують електронний лист від цієї служби про те, як створити обліковий запис на онлайн-порталі «myUSCIS», а також інструкції щодо подальших дій та підтвердження біографічної інформації; 3) виконання вимог щодо питань вакцинації. Етап полягає у підтвердженні попередньої вакцинації проти COVID-19, кору та поліомієліту. У випадку відсутності вакцинації українські мігранти

повинні отримати хоча б першу дозу необхідних вакцин перед отриманням дозволу на виїзд до США. Крім того, усі українські мігранти протягом 14 днів з дня в'їзду до Сполучених Штатів повинні пройти медичне обстеження на туберкульоз та тест на вивільнення гамма-інтерферону; 4) дозвіл на в'їзд до Сполучених Штатів Америки. Якщо мігранти виконали усі вимоги, то вони отримують на обліковий запис на онлайн-платформі «myUSCIS» підтвердження права на виїзд. Цей дозвіл дійсний 90 днів. Оплата транспортних витрат здійснюється українцями самостійно; 5) отримання гуманітарного пароллю на пункті пропуску через кордон. Кожен український мігрант підлягає перевірці Митною та прикордонною службою. Після прибуття в пункт пропуску інформація щодо мігрантів з України перевіряється з метою прийняття рішення щодо надання гуманітарного пароллю мігрантам на термін до двох років.

В США українці мають можливість подавати документи для отримання пільг для біженців з 24 лютого 2022 року по 30 вересня 2023 року до завершення терміну гуманітарного контролю. Українські мігранти, які отримали статус тимчасового захисту або мають гуманітарний пароль, мають право на отримання дозволу на працевлаштування. Статус тимчасового захисту можуть отримати українці, що мали тимчасові туристичні, ділові, студентські візи, термін дії яких дійшов до кінця. Біженці з України, які не мають законного дозволу на перебування в США, також мають право на отримання статусу тимчасового захисту за спеціальною процедурою.

Ізраїль є привабливою країною для виїзду українських біженців, оскільки вони можуть в'їхати і перебувати в Ізраїлі без візи 90 днів в одному півріччі. Ізраїль надає сприяння в першу чергу українцям, що мають право на отримання громадянства Ізраїлю у відповідності із Законом «Про повернення». Така категорія українських громадян повинна зробити звернення до консульської служби Ізраїлю й державного агентства «НАТІВ», щоб отримати спеціальну візу. Слід зазначити, що громадяни, які в'їхали до Ізраїлю згідно Закону «Про повернення» мають право на долучення до Програми «Кошик абсорбції», що передбачає виплату коштів для облаштування в перший час після приїзду в Ізраїль та на час навчання протягом 6 місяців. Ця категорія українських мігрантів, крім Кошика абсорбції має право на: фінансове

забезпечення прожиткового мінімуму; мовні курси з навчання івриту; допомогу у працевлаштуванні; забезпеченні житлом; допомогу у відкритті бізнесу, субсидування навчання у закладах вищої освіти [3].

Українські мігранти, які не набули права на репатріацію, сприймаються в Ізраїлі як туристи, яким надається допомога за Програмою «Цав Ашаа» за підтримки Міністерства добробуту і соціального забезпечення Ізраїлю.

Формами гуманітарної допомоги, яка надається українським мігрантам в Ізраїлі є: безкоштовний психологічний супровід та підтримка; надання медичного страхування; пошук місця тимчасового проживання; надання продовольчої допомоги; влаштування дітей до закладів освіти; проведення масових культурних заходів за місцем проживання мігрантів з України.

Кожна країна має свої особливості міграційної політики і відповідно по-різному є привабливою для мігрантів з України та інших країн. Лояльна міграційна політика сприяє притоку трудових мігрантів та біженців. Щодо українських мігрантів міграційна політика країн є більш лояльною (рис. 1).

Країни Євросоюзу мають більш лояльну по відношенню до України міграційну політику, порівняно з США та Ізраїлем. Так, Німеччина, Польща та Бельгія є привабливими для в'їзду країнами. У цих країнах є можливість отримання грошової допомоги, безкоштовного медичного обслуговування, навчання в школах і дитсадках, безкоштовного відвідування мовних курсів. Крім того актуальною в умовах війни була можливість безвізового в'їзду та ще й за українськими документами, тобто без закордонного біометричного паспорта. Найменша тривалість перебування українських мігрантів передбачена у США. Вона складає від 18 до 24 місяців, у той час, як в інших країнах, тривалість наближається до 3 років. Складності з в'їздом українці можуть мати і в такій країні, як Велика Британія. Візовий режим в'їзду до Великобританії передбачає значну різноманітність віз. Отримання одного виду візи не дає можливості працевлаштування у тій сфері, яка потребує іншого виду трудової візи. В'їзд до Великої Британії може мати місце тільки за однією з двох умов, або для возз'єднання з родиною, або за спонсорською візою. Тобто, до Великої Британії не може в'їхати будь-який український біженець, що не має у Великобританії родичів або спон-

Svitlana Mishyna, Oleksandr Mishyn

Німеччина
Безвізовий в'їзд; право на тимчасовий захист; спрощена процедура в'їзду для українців; можливість отримання дозволу на працевлаштування; безкоштовне медичне обслуговування; соціальні пільги, безкоштовна освіта в школах для дітей; система грошових виплат, що надає можливості для нормального рівня життя; наявність вакантних робочих місць
Велика Британія
Виключно візовий в'їзд; можливість в'їзду без закордонного біометричного паспорта за наявності візи; обов'язкова страховка; необхідність в «Зеленій карті» за умови в'їзду на авто. Віза надає право на працевлаштування; навчання; доступ до державних сервісів. Для отримання трудової візи обов'язковим є законний в'їзд (як члена родини, що має дозвіл на проживання; за спонсорською візою). Існує значна кількість різновидів трудових віз. Наявна можливість тримати соціальну допомогу під назвою «Універсальний кредит»
Польща
Можливість перебування з будь-яким документом протягом 90 днів у туристичних цілях і до 04.03.2024 за наявності у мігранта статусу тимчасового захисту. Можливість в'їзду без біометричного паспорта. Обов'язкова наявність «Зеленої карти» при в'їзді на авто. Надання послуг з тимчасового розміщення. Наявність права на безкоштовне навчання в школах, дитсадках, ліцеях, безкоштовну медичну допомогу. Дієва система соціальних виплат
Бельгія
Можливість в'їзду за українськими документами без візи. Не обов'язковою, але бажаною є страховка. Передбачено статус тимчасового захисту. Двоетапне отримання дозволу на перебування українських мігрантів в країні: 1) отримання посвідки про реєстрацію; 2) отримання дозволу на проживання та доступ до ресурсів соціального захисту
США
Обов'язкова наявність візи, навіть для біженців. Неможливість отримання візи в Україні та різні умови її отримання в різних консульствах США. Необхідність виконання українськими мігрантами ряду умов для користування програмою «Єднаймося для України». Складна та тривала процедура отримання дозволу на в'їзд в США за цією програмою
Ізраїль
Сприяння в'їзду біженців, що мають право на отримання громадянства. Можливість отримання фінансової допомоги «Кошик абсорбції» для облаштування по приїзду. Безкоштовні мовні курси, навчання, сприяння працевлаштуванню, забезпечення житлом

Рис. 1. Особливості міграційної політики зарубіжних країн

сора. Багатоетапним є в'їзд до США, оскільки він передбачає пошук спонсора, отримання права на гуманітарну допомогу та багато перевірочних процедур, що збільшує тривалість отримання візи на в'їзд. Ускладнює міграцію до США і відсутність можливості отримати візу в Україні. Тому українці мають звернутися до Консульства в країнах ЄС.

В якості країн в'їзду для втечі від війни українці часто обирають такі країни, як: Італія, Іспанія, Греція, Чехія, Словаччина, Естонія, Латвія, Литва, Туреччина. Щодо країн Європейського Союзу, то правила в'їзду майже ідентичні. Туреччина не є прикордонною країною і не надає статусу біженця для українців. Якщо українці отримують Посвідку на проживання або Статус міжнародного захисту в Туреччині, то це дасть їм право на 1 рік перебування в Туреччині з наданням безкоштовного гуртожитку, страхуванням життя.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну має вплив на розвиток міграційної та соціальної політики як України, так і зарубіжних країн.

5. Оцінка впливу повномасштабного вторгнення росії в Україну на розвиток міжнародної трудової міграції

Починаючи з 24 лютого 2022 року в умовах незаконної військової агресії росії проти України й зростання міграційних потоків з України до країн ЄС актуальності набувають питання аналізу міграційних процесів. Для порівняння доцільним є аналіз статистичних даних за період з 2013 по 2021 рік щодо динаміки міграції та отримання права на проживання на території Євросоюзу. Цей період включає конфлікт на Донбасі та незаконну анексію Криму.

За даними Євростату станом на кінець 2021 року 1,57 млн громадян України отримали дозвіл на перебування в ЄС, що є третьою за величиною групою громадян, які не входять до ЄС, після громадян Марокко та Туреччини. Найбільшу кількість дозволів на проживання видали такі країни, як: Польща, Італія та Чехія. Станом на кінець 2021 року найбільша кількість легальних мігрантів з України проживала у таких державах-членах Євросоюзу, як: Чехія, Польща, Литва, Естонія, Словаччина. На кінець 2021 року 1,57 млн мігрантів з України мали посвідку на проживання в одній із держав-членів ЄС. З числа цих мігрантів 1,2 млн мали посвідку на проживання не менше 12 місяців [23]. Тобто 1,2 млн осіб – це українська діаспора в Євросоюзі, яка,

як правило, здійснює міжнародну трудову міграцію на постійній чи довгостроковій основі. Ті трудові мігранти, що мають дозвіл менше, ніж на 12 місяців зайняті на сезонних, короткострокових роботах або отримують освіту чи підвищення кваліфікації.

Найбільша кількість мігрантів з посвідками на проживання усіх видів, а значить і трудових мігрантів проживали в ЄС станом на кінець 2021 року, приїхавши з таких країн, як: Марокко, Туреччина, Албанія та Україна. Тобто, Україна посідала до війни 4 місце за кількістю мігрантів з різним терміном перебування у країнах Євросоюзу. Якщо говорити про тривалість перебування не менше 12 місяців у країнах Європейського Союзу, то Україна посіла 6 місце, поступившись, крім вищезгаданих країн, ще й Китаю та Алжиру. Загальний темп зростання в період з 2013 по 2021 рік склав 85,7% для всіх видів проживання та 77,0% для видів на строк не менше 12 місяців. В абсолютному виразі зростання кількості дозволів на проживання громадян України в ЄС за вісім років склало 724 000 дозволів; для видів на проживання строком не менше 12 місяців зростання становить 512 000 дозволів [23]. Причини еміграції українців до Євросоюзу були різними, здебільшого: непродуктивна або неповна зайнятість та безробіття. 47% українців станом на кінець 2021 року емігрували до Європейського з метою працевлаштування. Тобто, відсоток трудових мігрантів був значний і до початку повномасштабної війни в Україні.

З 2014 до 2017 року кількість перших видів на проживання, виданих громадянам України, мала стійку тенденцію до зростання. У 2018 році кількість дозволів на строк менше ніж 12 місяців скоротилася, тоді як кількість перших видів на проживання на строк не менше ніж 12 місяців продовжувала зростати. У 2019 та 2021 роках незалежно від тривалості виданих перших видів на проживання зафіксовано їх збільшення. У 2020 році мало місце навпаки зменшення кількості виданих перших дозволів на проживання, що може бути пов'язано з початком пандемії коронавірусу. Середньорічні темпи зростання загальної кількості виданих українцям перших видів на проживання – 18,3%; для першої посвідки на проживання терміном не менше 12 місяців середньорічні темпи зростання становили 18,7%, а для виданих на короткий термін (менше 12 місяців) перших посвідок на проживання – 18,1%. У 2021 році загальна

кількість перших видів на проживання, виданих українцям, склала 876 000, з них 173 000 (19,7% від загального числа) – перші види на проживання строком не менше 12 місяців та 703 000 (80,3% від загальної кількості) – перші види на проживання терміном менше 12 місяців. У 2021 році для обох термінів дії першої посвідки на проживання це була найбільша кількість дозволів, виданих Євросоюзом громадянам, які не входять до ЄС. За період 2013–2021 років українцям було видано 5,1 млн. первинних видів на проживання, з них 968 000 (18,8%) з терміном дії не менше 12 місяців [23].

Військова агресія та повномасштабне вторгнення росії в Україну починаючи з 24 лютого 2022 року викликали серйозну гуманітарну кризу та масову міграцію переміщених осіб з України, які не можуть з міркувань безпеки чи втрати житла та його непридатності до проживання, чи недостатності засобів для існування повернутися до своєї країни походження. Для надання швидкої допомоги мігрантам з України, що є постраждалими від війни, 4 березня 2022 року Європейська комісія прийняла імплементаційне рішення Ради (ЄС) 2022/382, яке встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист для мігрантів з України [6]. Директива стала у нагоді, коли існував ризик того, що масовий приплив мігрантів може перевантажити стандартну систему надання притулку. Згідно з директивою про тимчасовий захист втікачам від війни в Україні запропоновано тимчасовий захист в Євросоюзі, який передбачає: надання дозволу на проживання та доступу до ринків праці, право на освіту (для неповнолітніх), а також можливості для сімейного переселення та соціального забезпечення мігрантів.

Слід зазначити, що тимчасовий захист становить собою процедуру, яка надається виключно у разі масового припливу чи майбутнього масового припливу переміщених осіб з третіх країн, якщо такі особи не мають змоги повернутися до країни свого походження та проживання. Таким категоріям мігрантів надається негайно тимчасовий захист, особливо якщо є ймовірність того, що система притулку не зможе опрацювати запити мігрантів без несприятливих наслідків для ефективної роботи системи на користь зацікавлених мігрантів та інших переміщених осіб, які потребують захисту.

Директива про тимчасовий захист надала мігрантам з України, які є втікачами від війни, можливість подавати документи на отримання тимчасової посвідки на проживання уже з 4 березня 2022 року. До категорій мігрантів, що переміщені з України 24 лютого 2022 року або пізніше і мають право на отримання тимчасової посвідки на проживання належать: 1) громадяни України, які проживали в нашій країні до 24 лютого 2022 року; 2) особи без громадянства та громадяни країн, що не входять до ЄС, крім України, які користувалися міжнародним захистом або еквівалентним національним захистом в Україні до 24 лютого 2022 року; 3) члени сімей осіб, зазначених у перших двох категоріях, навіть якщо вони не є громадянами України [6]. Згідно з Директивою про тимчасовий захист встановлено єдині права для осіб, які мають тимчасовий захист. Серед них право на: посвідку на проживання на весь термін захисту (тривалість захисту від одного до трьох років); доступ до зайнятості; надання відповідної інформації про тимчасовий захист; доступ до соціального забезпечення та засобів для існування; доступ до житла; доступ для неповнолітніх до освіти; доступ до медичного обслуговування; воз'єднання сімей за певних обставин; доступ до звичайної процедури надання притулку мігрантам [6]. Слід зазначити, що прийнята Радою ЄС Директива про захист має суттєве значення для забезпечення притулку українцям-втікачам від війни.

За даними Євростату станом на 31 травня 2023 року більше 4 млн осіб, які є громадянами України, проте залишили свою країну внаслідок російського вторгнення 24 лютого 2022 року, отримали статус тимчасового захисту у одній з країн Європейського Союзу. Слід зазначити, що основними країнами-реципієнтами в ЄС для українців, втікачів від війни стали Німеччина (1111590 осіб; 28% від загальної кількості), Польща (991375 осіб; 25%) та Чехія (340090 осіб; 8%). Порівняно з кінцем квітня 2023 року кількість отримувачів тимчасового захисту з України збільшилася в ЄС на 57 300 осіб (+1,4%). Найбільше зростання спостерігалось у Німеччині (+21 355; +2,0%), Чехії (+8 240; +2,5%) та Румунії (+3 825; +3,0%). Навпаки у чотирьох країнах ЄС мало місце зменшення кількості осіб, які перебувають під тимчасовим захистом: Польща (-3660 осіб; -0,4%), Португалія (-470 осіб; -0,8%), Франція (-170 осіб; -0,3%) та Естонія (-30 осіб; -0,1%). Кількість одержувачів тимчасового захисту з України у розрахунку

на кожну тисячу населення Європейського Союзу на кінець травня 2023 року дорівнювала 9 ‰. У відносному виразі найбільша кількість отримувачів тимчасового захисту на кожну тисячу місцевого населення країн Європейського союзу у травні 2023 року спостерігалася в Чехії (32,3 ‰), Естонії (26,4 ‰), Польщі (26,3 ‰), Литві (24,9 ‰), Болгарії (23,1 ‰) та Латвії (9,9 ‰) [34]. Ці країни найінтенсивніше співпрацюють з Україною.

Дані Євростату [34] свідчать, що до травня 2023 року громадяни України склали 98 ‰ від загальної кількості отримувачів тимчасового захисту. Дорослі жінки становили майже половину (46,6 ‰, більшість з яких у віці 35-64 років) отримувачів тимчасового захисту в країнах Європейського Союзу. Діти становили трохи більше третини (34,6 ‰), а дорослі чоловіки становили менше п'ятої частини (18,8 ‰) від загальної кількості, що пояснюється необхідністю чоловіків призовного віку захищати Батьківщину від російського вторгнення.

Динаміка кількості осіб, які звернулися за міжнародним тимчасовим захистом до країн Євросоюзу протягом 2008–2022 років, подана на рис. 2.

За даними рис. 2 у 2022 році вперше звернулися за міжнародним захистом у країнах Євросоюзу 881200 осіб (не громадяни ЄС). Це аж на 64 ‰ більше, ніж у 2021 році (537400 осіб). У 2020 році у зв'язку

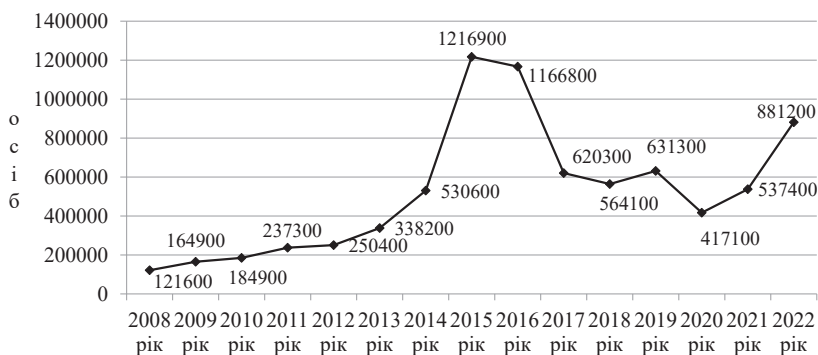

Рис. 2. Динаміка кількості мігрантів, які звернулися за міжнародним тимчасовим захистом до країн Євросоюзу протягом 2008–2022 років

Джерело: [34]

з пандемією коронавірусу кількість таких осіб була значно меншою і становила 417 100 осіб. У 2021 та 2022 роках їх кількість зростала, проте не досягла рівня 2015 та 2016 років. Тоді за 2 роки було зареєстровано понад 1 млн заявників із-за війни в Сирії.

У 2022 році країни ЄС надали 4331200 статусів тимчасового захисту громадянам країн, які не входять до ЄС, а саме тікають з України із-за війни. На 31 грудня 2022 року тимчасовий захист у ЄС отримали 3826600 громадян, які не входять до країн ЄС. Різниця між цими двома цифрами пояснюється припиненням статусу тимчасового захисту із-за повернення його отримувачів на Батьківщину за власним бажанням або зі зміною статусу на інший У травні 2023 року кількість рішень щодо надання тимчасового захисту українським мігрантам (82 600) збільшилась на 17,4% порівняно з квітнем 2023 року [34].

Станом на 18 липня 2023 року по всьому світу зафіксовано 6 221 100 мігрантів з України, в Європі за усіма видами перебування знаходиться 5 868 000 мігрантів, а за межами Європи 353 100 мігрантів. Загальна кількість мігрантів з України, відображає оцінку кількості біженців, які покинули Україну з 24 лютого і в даний час знаходяться в зарубіжних, у тому числі і європейських країнах. Ці мігранти можуть мати один з таких статусів: статус біженця, статус тимчасового захисту, статус тимчасового утримання, або статуси в рамках аналогічних національних схем захисту. Такі дані оприлюднено і зібрано Управлінням Верховного комісара у справах біженців Організації Об'єднаних Націй (УВКБ ООН), як агентство у справах біженців за допомогою опрацювання статистичних даних країн, що надані владою цих країн [23]. Ці статистичні дані підлягають постійному оновленню. Слід зазначити, що офіційна статистика не враховує нелегальних мігрантів.

Мова йде й про примусових мігрантів, у тому числі і тих, яких було вивезено з України в росію та білорусію. Так станом на кінець грудня 2022 року за даними та оцінками УВКБ ООН український кордон з росією перетнули 1 275 315 українців, з яких лише 65400 осіб попросили притулок (табл. 7) [23].

Табл. 7 містить неперевірені дані Міністерства внутрішніх справ країни-агресора. Проте, навіть за такими даними офіційно попросили про притулок або аналогічний національний захист лише 65 400 біженців, що становить від загальної кількості 5,12%, щодо білорусі, то цей

**Інформація щодо українських біженців,
які перетнули кордон росії та білорусії**

Країна	Дата	Кількість біженців з України, що перетнули кордон	Кількість біженців з України, які подали заяву про притулок або аналогічний національний захист
росія	31.12.2022	1 275 315	65 400
білорусь	01.05.2023	27 675	2 790

показник дещо вищий, але становить 10,08%. За даними МВС росії неможливо надати достовірні статистичні дані, оскільки часто вони носять дезінформативний та пропагандистський характер. Не видається можливим визначити і кількість мігрантів, які виїхали за межі України примусово, або транзитом через територію росії до країн Європейського Союзу. Країна-агресор впроваджувала на окупованих територіях пропаганду, описи комфортних і привабливих умов проживання та працевлаштування в росії. Проте, насправді українським мігрантам приходится проходити через фільтраційні табори, де вони підлягають оглядам та допитам, перевіркам на предмет причетності до силових структур, військових частин.

В умовах військової агресії росії біженці та безпритульні становлять окрему групу мігрантів для УВБК ООН, що надає їм особливі права на соціальну підтримку, соціальний захист та матеріальне забезпечення, охорону здоров'я. Ця категорія мігрантів швидко без бажання залишає свої домівки із-за загрози кризових явищ, небезпек спричинених війною. Вона відрізняється від трудової міграції тим, що свідомо здійснюється населенням, незадоволеним рівнем заробітної плати, якістю життя в країні постійного проживання. Проте в довгостроковому періоді біженці часто переходять до категорії трудових мігрантів, будуючи життя і кар'єру за кордоном. Саме така ситуація у майбутньому і буде становити загрозу національній економіці країни, викликаючи зменшення чисельності населення, падіння народжуваності, старіння нації, незабезпеченість економіки працівниками певних професій. Чим тривалішим буде період масової міграції українців за кордон із-за військової агресії росії, тим суттєвішими будуть негативні наслідки міграції

для України, її економіки та ринку праці і, тим більше часу необхідно буде для відновлення економіки, стабілізації ринку праці та поліпшення демографічної ситуації.

6. Проблеми та умови інтеграції трудових мігрантів на європейський ринок праці

Трудові мігранти стикаються з проблемою інтеграції у міжнародний ринок праці. Працевлаштування у зарубіжній країні супроводжується нагальною необхідністю пристосування до умов праці, проживання, а також особливостей соціального захисту. Індикаторами оцінки швидкості та повноти інтеграції трудових мігрантів у зарубіжний економічний простір є показники ринку праці, а саме показники економічної активності, зайнятості та безробіття.

Трудовим мігрантам складніше знайти роботу, ніж європейцями, проте вищий рівень безробіття серед цих категорій трудових мігрантів може пояснюватися ще й тривалим отриманням дозволів на працевлаштування.

В країнах Європейського Союзу визначається Євростатом ряд показників ринку праці, які можуть бути індикаторами інтеграції мігрантів. Серед них: 1) рівень безробіття, що визначається як кількість безробітних у відсотках робочої сили; 2) рівень безробіття серед молоді – показник, який розраховують як кількість безробітних у віці 15–29 років у відсотковому відношенні до робочої сили у віці 15–29 років; 3) частка довгостроково безробітних, що показує кількість довгостроково безробітних (безробітних не менше року) у відсотках від усіх безробітних; 4) рівень активності – показник, який розраховується як частка людей у робочій силі (зайнятих чи безробітних) у відсотках від загальної чисельності населення; 5) рівень зайнятості, що визначається як кількість зайнятих осіб (осіб, які працюють за наймом, самозайнятих або допомагають сімейним працівникам) у відсотках від загальної чисельності населення. Євростат здійснює розрахунок згаданих вище показників ринку праці по віковій групі 20-64 роки, оскільки вона є найбільш перспективною щодо працевлаштування та підлягає застосуванню Плану дій з інтеграції на 2021–2027 рік, що реалізується на користь мігрантів у ЄС. Показники ринку праці серед молоді визначаються для осіб у віці 15-29 років.

Так, у віці від 20 до 64 років для осіб, які проживають у країнах Євросоюзу і є їх громадянами рівень безробіття склав 5,5%; а для мігрантів з країн, які не входять до Європейського Союзу аж 12,8%. Актуальною є і проблема молодіжного безробіття. Так, серед молоді віком 15–29 років рівень безробіття серед громадян країн ЄС становив у 2022 році 11%, а серед населення, що не є громадянами ЄС – 15,7%. За тривалістю безробіття 41,6% безробітних громадян країн ЄС у віці 20–64 років, були безробітними не менше року, а серед безробітного населення, яке не є громадянами Євросоюзу цей показник склав у 2022 році 36,6% [34]. Статистичні дані свідчать, що рівень безробіття серед мігрантів суттєво вищий, ніж серед громадян ЄС, проте тривалість безробіття є нижчою. Це свідчить про те, що мігранти не всі емігрують з метою працевлаштування, тобто не всі є саме трудовими мігрантами. Проте, якщо їх метою є працевлаштування, то мігранти, на відміну від громадян ЄС, швидше працевлаштовуються, витрачаючи менше часу на пошук підходящої роботи, погоджуючись не завжди на привабливу роботу.

Рівень економічної активності у 2022 році серед осіб від 20 до 64 років, які проживають в країнах Євросоюзу, становить 79,8%, це означає, що ці громадяни були зайнятими або безробітними. Серед населення, що не є громадянами ЄС показник склав 71,1%. Рівень зайнятості у 2022 році серед населення у віці 20-64 років серед громадян Євросоюзу склав 75,4%, а серед населення, що не є громадянами Євросоюзу – 61,9% [34]. До числа зайнятих належать самозайняті особи, наймані працівники та зайняті члени сім'ї

Слід зазначити, що рівень зайнятості серед населення, що не є громадянами Євросоюзу є нижчим, ніж серед громадян Євросоюзу. Такого характеру розрив існує між показниками зайнятості, безробіття та економічної активності, проте рівень безробіття серед молоді практично не відрізняється залежно від того є безробітна молодь громадянами ЄС чи ні. Це свідчить про те, що молодь швидше проходить процес інтеграції, працевлаштовується. У цілому усі мігранти, якщо брати довгостроковий період, мають більшу швидкість працевлаштування порівняно з громадянами Європейського Союзу.

Динаміка рівня економічної активності протягом 2013–2022 років свідчить про зростання цього показника для громадян ЄС, але зни-

ження для громадян, які не входять до Євросоюзу. Щодо рівня зайнятості, то протягом 2013–2022 років у Євросоюзі спостерігалось зростання цього показника як серед громадян Європейського Союзу, так і серед мігрантів. Як свідчать дані Євростату, серед громадян Європейського союзу рівень зайнятості за ці роки зріс на 7,4 відсоткових пунктів, а серед мігрантів лише на 6,9 процентних пунктів [34]. Протягом 2013–2022 років рівень безробіття в цілому та рівень молодіжного безробіття по всіх категоріях населення Європейського Союзу мав тенденцію до зниження. Однак у процентних пунктах найвідчутнішим таке зниження було серед громадян країн, які не є членами Європейського Союзу.

Статистичні дані Євростату дозволяють проаналізувати рівень безробіття в країнах ЄС станом на травень 2023 року. Так, рівень безробіття в зоні євро становив 6,5% у травні 2023 року, а в країнах Євросоюзу становив 5,9% [34].

Євростат оприлюднив інформацію за травень 2023 року згідно з якою 12,937 млн осіб у Європейському Союзі, у тому числі 11,014 млн осіб у зоні євро, у травні 2023 року були безробітними. Це доволі висока цифра попри те, що порівняно з квітнем 2023 року кількість безробітних зменшилася у ЄС на 75 000 осіб і на 57 000 осіб у зоні євро. Порівняно кращою тенденція була у травні 2023 року порівняно з травнем 2022 року, оскільки кількість безробітних у Євросоюзі знизилася на 257 000 осіб, а у єврозоні – на 227 000 осіб. В Європейському Союзі у травні 2023 року серед молоді до 25 років 2,696 млн осіб були безробітними, з яких 2,226 млн осіб із зони євро. Рівень безробіття серед молоді у травні 2023 року склав 13,9% в ЄС, а у зоні євро – 13,8%. У травні 2023 року порівняно з квітнем кількість безробітної молоді зросла на 21 000 осіб в ЄС і на 11 000 осіб у зоні євро. Якщо порівнювати ці показники з травнем 2022 року, то зростання було більш суттєвим і склало відповідно 65 000 осіб у ЄС та 46 000 осіб у зоні євро. Щодо жінок у травні 2023 року у ЄС рівень безробіття становив 6,2%, а у квітні – 6,3%. Серед чоловіків рівень безробіття мав менше значення, а саме 5,7% у ЄС. У зоні євро рівень жіночого безробіття склав у травні 2023 року 6,8% (зменшившись порівняно з квітнем 2023 р. на 0,1%), а чоловічого – 6,2% (без змін порівняно з квітнем 2023 р.) [34].

З точки зору міжнародної трудової міграції важливими показниками інтеграції мігрантів є зареєстроване безробіття саме серед мігрантів. Щодо міжнародних мігрантів у різні періоди часу дані оброблялися Євростатом по різній кількості країн. У березні 2022 року це було лише 14 країн Євросоюзу та Швейцарія. У березні 2023 року кількість країн зросла до 24 та Швейцарії. Звичайно, що статистичні дані збираються щодо працевлаштування лише тих трудових мігрантів, які офіційно зареєстровані у державних службах країн. На рис. 3 подано кількість безробітних мігрантів з України з березня 2022 року.

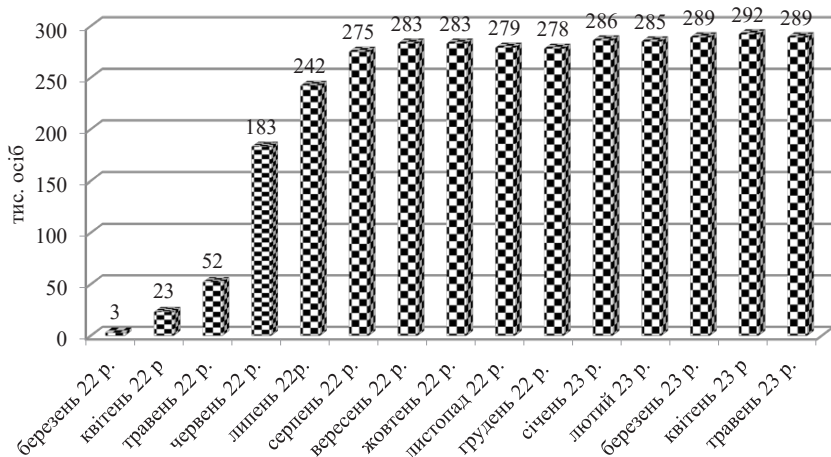

Рис. 3. Динаміка кількості зареєстрованих безробітних мігрантів з України за даними Євростату, тис. осіб

Джерело: [34]

За даними рис. 3 у травні 2023 року 289 000 біженців з України, які отримали статус тимчасового захисту в 22 країнах Євросоюзу, були безробітними. За даними Євростату цей показник склав 292 000 біженців, але за даними 23 країн, у березні 2023 року – 289 000 осіб за даними 24 країн. У травні 2023 року 185 000 осіб з числа безробітних були жінками у віці 25 років і старше, 73 000 – чоловіками у віці 25 років і старше. У травні 2023 року безробітними були 29 000 осіб з числа молоді у віці до 25 років [34].

Найбільше зростання кількості безробітних мігрантів з України до країн ЄС мало місце у червні порівняно з травнем 2022 року та у липні порівняно з червнем 2022 року. Причиною такої негативної динаміки кількості безробітних мігрантів з України є: по-перше, збільшення кількості країн, по яких обробляється міграційна статистика; по-друге, суттєве зростання кількості емігрантів до країн Євросоюзу у попередні місяці; неналагоджена процедура отримання дозволу на працевлаштування та статусу тимчасового захисту.

Слід зазначити, що до числа безробітних за даними Євростату зараховують згідно з методикою, розробленою Міжнародною організацією праці (МОП), людей без роботи, які активно шукали роботу протягом останніх чотирьох тижнів та готові розпочати роботу протягом наступних двох тижнів. Визначаючи показники безробіття МОП і відповідно Євростат, рахують безробітних у віці 15-74 роки. Рівень безробіття за даними Євростату визначається як кількість безробітних у відсотках до робочої сили.

Показники зайнятості мігрантів в країнах Євросоюзу є індикаторами їх інтеграції в європейський ринок праці. Зайнятість мігрантів оцінюється через такі показники, як: самозайнятість, зайнятість за контрактом з обмеженим терміном дії, тобто тимчасова зайнятість та робота неповний робочий день.

У 2022 році питома вага самозайнятих осіб у віці від 20 до 64 років, що є громадянами інших країн-членів ЄС складає 11,7%; осіб, які не є громадянами ЄС – 10,6%. Порівняно з самозайнятими громадянами ЄС, відсоток яких складає 13,5%, серед трудових мігрантів, відсоток самозайнятих осіб був значно нижчим. Це свідчить про необхідність їх подальшої інтеграції [34].

У 2022 році питома вага найнятих за контрактом з обмеженим терміном дії серед працівників у віці від 20 до 64 років, які проживають у ЄС, склала 24,5% громадян країн, які не входять до ЄС. Нижчим значення цього показника було для громадян інших держав ЄС (14,9%) та для громадян ЄС (12,1%) [34].

Про неповну інтеграцію трудових мігрантів свідчить і доволі значна частка найманих працівників, що працювали неповний робочий день. Цей показник серед громадян ЄС склав 16,5%, серед громадян інших держав-членів ЄС – 21,3% та серед громадян, які не входять до

ЄС, тобто серед трудових мігрантів – 22,8% [34]. У трудових мігрантів існують проблеми з повною зайнятістю (працевлаштуванням на повний робочий день). Найбільший відсоток не працевлаштованих та працевлаштованих на неповний робочий день осіб мав місце серед трудових мігрантів, що свідчить про доцільність інтеграції.

Слід зазначити, що у період часу з 2013 до 2022 року знизилася частка самозайнятих і в найменшій мірі це стосувалося трудових мігрантів (зниження на 1 процентний пункт), оскільки їх кількість з-поміж інших категорій населення протягом усього аналізованого періоду часу була найменшою. Частка ж працівників у ЄС з обмеженим терміном дії контракту збільшилась у період з 2013 по 2022 рік на 2,4 процентних пункти серед трудових мігрантів, які не входять до країн Європейського Союзу. За період 2013–2022 років частка неповної зайнятості знизилася незалежно від громадянства в ЄС. У найбільшій мірі, тобто на 5,2 процентних пункти серед трудових мігрантів [34].

Складності з інтеграцією трудових мігрантів мали місце і тому, що у деяких країнах Європейського Союзу була високою частка неповної зайнятості. За даними Євростату у 2022 році ця частка була високою у Нідерландах (39,4%), у Австрії (30,4%) та Німеччині (28,1%). У п'яти країнах Європейського Союзу частка зайнятих неповний робочий день була меншою 5%. А найменше значення вона мала у Болгарії і становила 1,5% [34].

У підсумку зазначимо, що самозайняті особи – це особи, які працюють у власному бізнесі (включаючи професійні практики, ферми, магазини та інші підприємства) з метою отримання прибутку. Щодо ЄС самозайнятість була найбільш поширеною серед громадян Євросоюзу порівняно з іноземними громадянами, що стали мігрантами. Наймані працівники – це працівники, які працюють на роботодавця (державного чи приватного) та отримують заробітну плату або військовослужбовці. Тимчасова робота або контракт на обмежений термін має місце, коли і роботодавець, і найманий працівник погоджуються, що початок і закінчення роботи визначаються сезонними факторами й об'єктивними умовами.

Оскільки в ЄС є проблеми з працевлаштуванням трудових мігрантів, такі як: доволі висока частка трудових мігрантів, що зайняті неповний робочий день; зниження частки самозайнятих мігрантів; велика

частка мігрантів, що уклали контракт на обмежений термін, то доцільною є розробка і реалізація відповідних заходів з їх інтеграції в європейський ринок праці.

Інтеграція трудових мігрантів з України у європейський ринок праці вимагає від країн Європейського Союзу розробки відповідних заходів та програм. Важливим є План дій з інтеграції на 2021–2027 роки, який діє в країнах ЄС. Успішність інтеграції трудових мігрантів залежить від якості та спрямованості міграційної політики саме на вирішення поточних проблем мігрантів та поліпшення їх становища у довгостроковому періоді. Кожна країна Європейського Союзу несе особисту відповідальність за міграційну політику, проте ЄС здійснює фінансову підтримку та розвиток партнерських відносин серед країн Євросоюзу з питань розробки та реалізації міграційної політики.

Основні напрями реалізації Плану дій ЄС з інтеграції на 2021–2027 роки [23]: 1) надання інклюзивної освіти та навчання від початкової до вищої освіти з акцентом на вивчення мови за підтримки фондів Євросоюзу; 2) надання спеціального фінансування для розширення медичних послуг для мігрантів; 3) сприяння працевлаштуванню через роботу Єврокомісії з роботодавцями та економічними партнерами з питань налагодження співпраці в питаннях інтеграції мігрантів у європейський ринок праці, розвитку підприємництва серед трудових мігрантів та їх трудового потенціалу; 4) сприяння доступу мігрантів до доступного житла завдяки фінансуванню витрат Європейським фондом регіонального розвитку, Фондом притулку та міграції, Європейським соціальним фондом та збору коштів на платформах фінансування; 5) створення партнерських відносин між усіма стейкхолдерами, а саме: приймаючими спільнотами, трудовими мігрантами, економічними та соціальними партнерами, суспільством та бізнесом; впровадження моніторингу процесів інтеграції трудових мігрантів в європейський ринок праці. Реалізація Плану інтеграції буде заснована на використанні цифрових технологій та інструментів.

7. Заходи та інструменти регулювання трудової міграції в Україні

Важливим елементом міжнародної міграційної політики є встановлення юридичного статусу трудових мігрантів та забезпечення дотримання їх прав в будь-яких країнах світу. Законодавчо права

міжнародних трудових мігрантів закріплено в національних законодавствах країн та міжнародних правових актах. Різні аспекти регулювання міграційних процесів висвітлюються у багатосторонніх та двосторонніх міжнародних угодах. Законодавство країн-реципієнтів не дає рівних прав трудовим мігрантам, таких, які мають громадяни цих країн. На міжнародному рівні регулювання міграційних процесів здійснюється Міжнародною організацією з питань міграції (МОМ), завданнями якої є: вивчення потреб країн-донорів та країн-реципієнтів; управління плановою трудовою міграцією; регулювання переміщення трудових мігрантів з високим

Міжнародне право з питань регулювання міграційних процесів включає такі правові акти: Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) про працівників-мігрантів № 97 від 01.07.1949, Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей від 18.12.1990, Конвенція МОП про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення № 143 від 24.06.1975. В міжнародному та національному законодавстві є відмінності у трактуванні поняття «працівник-мігрант». Від цих трактувань залежать питання державного регулювання та формування міграційної політики держави, забезпечення соціального захисту трудових мігрантів. В Українському законодавстві соціальні права і гарантії та соціальний захист трудових мігрантів мають бути ідентичними з тими, що гарантуються міжнародними нормативними актами. У табл. 8 подано характеристику міжнародних нормативних актів, ратифікованих в Україні. Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей від 18.12.1990 [16] містить найбільш ємне і повне трактування поняття «трудова мігранти». Тобто, у даній міжнародній конвенції міститься найбільш повний перелік осіб, яких визнано міжнародними трудовими мігрантами і, які мають певні права у соціально-трудої сфері зарубіжних країн-реципієнтів.

Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) про працівників-мігрантів № 97 від 01.07.1949 надає таке визначення терміну «працівник-мігрант»: «особа, яка мігрує з однієї країни в іншу з наміром отримати роботу інакше, ніж за власний рахунок, і охоплює будь-яку особу, яка визнається згідно з законом як працівник-мігрант» [9].

**Характеристика міжнародних нормативних актів,
ратифікованих в Україні**

Назва конвенції МОП	Характеристика конвенції МОП
Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) про працівників-мігрантів № 97 від 01.07.1949 [9]	Генеральна конференція Міжнародної організації праці. Регламентує співпрацю країн з МОП в питаннях міграції. Конвенція зобов'язує надавати без дискримінації іммігрантам, що законно перетнули кордон, не менш сприятливі умови оплати праці, соціального захисту, проживання, ніж громадянам своєї країни. В документі визначено категорії населення, які належать до трудових мігрантів, правила їх вербування та працевлаштування
Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей від 18.12.1990 [16]	Конвенція визначає сферу застосування її положень, а також питання недискримінації щодо мігрантів; права людини всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей; інструменти сприяння створенню нормальних, справедливих, гуманних й законних умов щодо міжнародної міграції працівників та членів їх сімей; положення щодо окремих категорій мігрантів
Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення № 143 від 24.06.1975 [10]	Генеральна конференція Міжнародної організації праці, яка визначає сутність та види зловживань в галузі міграції, а також засоби протидії цим зловживанням. Конвенція регламентує заходи для ефективного виявлення незаконної зайнятості працівників-мігрантів та визначає категорії мігрантів, на які розповсюджується дія цієї Конвенції
Європейська конвенція «Про правовий статус трудящих-мігрантів» від 24.11.1977 р. [4]	Визначає поняття «трудящий-мігрант», питання медичного огляду і проведення професійних іспитів; процедуру укладення трудового договору; питання надання дозволів на проживання та роботу, забезпечення житлом; освіти

Конвенція має дещо обмежений характер, оскільки до числа працівників-мігрантів не включає осіб вільних професій та артистів, що в'їжджають на короткий строк; прикордонних працівників; моряків.

Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення № 143 від 24.06.1975 поширюється на: «1) артистів та представників вільних професій, які в'їхали в країну на короткі строки; 2) трудящих прикордонних районів; 3) осіб, які приїзять спеціально з метою одержання підготовки чи освіти; моряків; 4) службовців установ чи підприємств, які здійснюють свою діяльність на території країни і які були тимчасово допущені в цю країну на прохання наймача для виконання спеціальних функцій та завдань на обмежений і встановлений період часу і зобов'язані виїхати з країни після виконання своїх функцій чи завдань» [10]. Тобто, ця Конвенція охоплює більш повний перелік категорій працівників-мігрантів, а отже свідчить про необхідність щодо цих працівників-мігрантів дотримуватися міжнародного законодавства з праці та вітчизняних законодавчих актів.

Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей від 18.12.1990 [16] не застосовується щодо таких категорій мігрантів, а отже не включає до їх числа: 1) осіб, які працевлаштовані в міжнародних організаціях та установах, або осіб, найнятих державою поза межами її території з метою виконання офіційних функцій; 2) осіб, які проживають в іноземній державі та здійснюють інвестиції; 3) осіб, найнятих державою або від її імені за межами її території, які зайняті у здійсненні програм співробітництва та розвитку; 4) осіб без громадянства й біженців, якщо їх визнання трудовими мігрантами не передбачено у міжнародних нормативних актах, що діють щодо відповідної держави, що їх ратифікувала або у національному законодавстві цих держав; 5) моряків та працівників, зайнятих на стаціонарних прибережних об'єктах, які не набули офіційного дозволу на проживання й оплачувану роботу у державі, яка їх наймає; 6) учнів і стажистів.

Європейська конвенція «Про правовий статус трудящих-мігрантів» від 24.11.1977 р. також надає визначення поняття «трудящий-мігрант». Воно може застосовуватись до громадянина договірної сторони, якому інша договірна сторона надала дозвіл на перебування на її терито-

рії для виконання оплачуваної роботи [4]. Ця конвенція також зазначає, що до трудових мігрантів не належать: прикордонні робітники; артисти естради; актори; люди вільних професій; спортсмени, запрошені на нетривалий час; особи, що отримують професійну підготовку; сезонні працівники та робітників, які є громадянами договірної сторони і виконують конкретну роботу на території іншої договірної сторони від імені підприємства, зареєстрований офіс якого розміщується за межами території цієї договірної сторони [4].

Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей від 18.12.1990 [16], як уже зазначалося містить найбільш повний список осіб, які мають бути включені до числа трудових мігрантів. Саме з цим міжнародним актом і слід узгодити національне законодавство, що представлене Законом України «Про зовнішню трудову міграцію».

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» надає визначення поняття «трудоий мігрант». Згідно Закону «трудоий мігрант – це громадянин України, який здійснював, здійснює або здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави» [24]. Тобто, у цьому визначенні не конкретизується перелік трудових мігрантів, проте з'являється ключове поняття «держава перебування». Законодавчо закріплено, що «держава перебування – держава, на території якої трудоий мігрант здійснював, здійснює або має намір здійснювати оплачувану діяльність, не заборонену законодавством цієї держави» [24]. Оскільки закон носить назву «Про зовнішню трудову міграцію», то у визначеннях понять «трудоий мігрант» і «держава перебування» мається на увазі міграція, що пов'язана з перетином державного кордону, хоча це не зазначено у самих визначеннях. Якщо ці визначення розглядати у межах Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» [24], то зрозумілим є їх застосування щодо міжнародних трудових мігрантів. Якщо визначення застосовувати в загальнонауковому контексті, то, як на нашу думку, воно потребує уточнення характеру переміщення робочої сили (тобто, з перетином чи без перетину державного кордону). Без зазначення факту перетину кордону визначення поняття «трудоий мігрант», що надається у Законі України «Про зовнішню трудову міграцію», є загальним і стосується не тільки зовнішньої, а

й внутрішньої трудової міграції. Перелік категорій населення, що належать (не належать) до трудових мігрантів, і на яких поширюється (відповідно не поширюється) дія Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» наведено у табл. 9.

Таблиця 9

**Сфера поширення Закону України
«Про зовнішню трудову міграцію»**

Особи, які належать до трудових мігрантів (поширюється дія Закону)	Особи, які не належать до трудових мігрантів (не поширюється дія Закону)
<p>особи, що працюють на підставі трудового договору або контракту; особи, які самостійно забезпечують себе; особи, що надають на платній основі послуги (здійснюють виконання робіт); особи, що здійснюють іншу оплачувану діяльність, не заборонену законодавством держави перебування</p>	<p>громадяни України, які шукають притулок чи отримали притулок у державі перебування; працівники дипломатичної служби та працівники інших органів державної влади, які працюють у закордонних дипломатичних установах України; особи, які здобувають освіту, професійну підготовку та підвищують кваліфікацію за кордоном, зокрема в межах освітніх програм; особи, відряджені підприємствами, установами та організаціями для виконання роботи в державі перебування</p>

Джерело: [24]

Позитивним є чітке відокремлення трудової міграції від освітньої, оскільки у Законі України «Про зовнішню трудову міграцію» [24] чітко зазначено, що особи, які здобувають освіту, професійну підготовку та підвищують кваліфікацію за кордоном, зокрема в межах освітніх програм, не є трудовими мігрантами. Правильним є виключення з числа трудових мігрантів працівників дипломатичних служб, органів державної влади, працівників у відрядженні. Оскільки ці категорії працівників уклали трудові договори і виконують трудові функції на користь роботодавців, які здійснюють свою діяльність не за межами країни-перебування, тобто не в закордонних країнах.

Недоліком Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» є невизначеність щодо включення до складу трудових мігрантів, моряків, працівників прибережних об'єктів; сезонних працівників.

Отже, удосконалення законодавчого регулювання міжнародної трудової міграції, як на нашу думку, має бути здійснено за рахунок уточнення понятійного апарату та переліку осіб, що визнаються трудовими мігрантами. Від цього залежить спрямованість державної міграційної політики України.

Доволі вичерпний список напрямів державної міграційної політики надає Закон України «Про зовнішню трудову міграцію». Серед цих напрямів такі [24]: 1) забезпечення правового й соціального захисту трудових мігрантів та членів їхніх сімей; 2) здійснення дієвого державного регулювання зовнішньої трудової міграції; 3) протидія (реалізація заходів із запобігання) незаконній зовнішній трудовій міграції; 4) співробітництво з міжнародними, громадськими організаціями і об'єднаннями, державними органами іноземних держав, які мають зацікавленість у вирішенні питань зовнішньої трудової міграції; 5) забезпечення інституційної спроможності закордонних дипломатичних установ України в питаннях надання трудовим мігрантам та членам їхніх сімей на території іноземної держави перебування інформаційної, правової, а також іншої допомоги; 6) створення сприятливих умов для повернення на Батьківщину та реінтеграції в суспільство трудових мігрантів та членів їхніх родин; 7) удосконалення системи збору й обробки статистичної інформації про трудових мігрантів та членів їхніх сімей та системи моніторингу процесів зовнішньої трудової міграції; 8) здійснення науково-дослідної й інформаційно-роз'яснювальної роботи у сфері зовнішньої трудової міграції; 9) укладення міжнародних договорів у державах-перебування трудових мігрантів і членів їхніх сімей з питань захисту їх прав; 10) сприяння задоволенню національно-культурних, мовних та освітніх потреб трудових мігрантів і членів їхніх сімей.

Державна міграційна політика у соціально-трудої сфері пов'язана перш за все з регулюванням міжнародної трудової міграції. На думку П'ятковської О. «регулювання міжнародної трудової міграції» охоплює регулювання процесів міждержавного переміщення осіб із метою працевлаштування і, відповідно, усіх проблемних аспектів, що супроводжують ці процеси [21].

Регулювання міжнародної трудової міграції має здійснюватися на трьох рівнях, а саме: національному (державна міграційна полі-

тика), міжнародному та інтеграційному (глобальному). Розглянемо інструменти регулювання трудової міграції на різних рівнях управління. Серед інструментів реалізації державної міграційної політики на національному рівні слід виокремлювати такі: 1) адміністративні (законодавче визначення статусів трудових мігрантів, а саме юридичного, професійного й політичного); 2) економічні, що полягають у створенні матеріальних стимулів для оптимізації міграційних процесів та потоків; 3) оперативні (інструменти моніторингу та координації міграційних потоків, що дозволяють своєчасно реагувати на характер руху мігрантів.

Перелік та характеристика економічних інструментів прямого та непрямого регулювання міжнародної трудової міграції подано у табл. 10.

Таблиця 10

**Економічні методи регулювання трудової міграції
на макроекономічному рівні**

Економічні інструменти прямого впливу	Економічні інструменти непрямого впливу
Спрямованість на регулювання обсягів і структури міграційних потоків	Спрямовані на формування міграційного клімату (сприятливого чи обмежувального)
Перелік інструментів: вимоги до організації діяльності міжнародних рекрутингових агенцій; запобігання та заборона еміграції робочої сили дефіцитних професій; еміграційні квоти; обов'язкова робота в країні після навчання на бюджеті встановлений період часу; оподаткування валютних закордонних переказів; захист прав міжнародних трудових мігрантів	Інструменти сприятливого впливу на міграцію: програми працевлаштування та підтримки міжнародних мігрантів; соціальна підтримка мігрантів; забезпечення пільгового проживання мігрантів; консультативна підтримка працевлаштування мігрантів. Інструменти обмежувального впливу: вікові, професійні, часові обмеження в країнах-донорах та країнах-реципієнтах

Відповідно до мети міграційної політики та кон'юнктури ринку праці формується міграційна політика. Усі країни поділяються на країни-донори та країни-реципієнти робочої сили, міграційна політика яких протилежна.

Державна міграційна політика – це напрям державної політики, спрямований на регулювання та оптимізацію міграційних потоків.

Державна міграційна політика країн-донорів спрямована на тимчасове працевлаштування своєї робочої сили за кордоном за відсутності вакантних робочих місць на національному ринку праці, тобто за наявності працenaдлишкової кон'юнктури ринку праці у короткостроковій перспективі і, водночас, пошук можливостей збереження власного трудового потенціалу, розвитку ринку праці, запобіганню відтоку висококваліфікованих кадрів за кордон у довгостроковій перспективі. Державна міграційна політика країн-реципієнтів може мати як стимулюючий, так і обмежуючий характер залежно від кон'юнктури ринку праці країни-реципієнта. Працедефіцитна кон'юнктура ринку праці країни-реципієнта передбачає формування та реалізацію стимулюючої, а працenaдлишкова кон'юнктура – обмежувальної державної міграційної політики. Міграційна політика повинна сприяти досягненню цілей державної політики зайнятості.

Для України актуальними завданнями державної міграційної політики є стабілізація ситуації на ринку праці; забезпечення безпеки населення України в умовах військового часу; поліпшення соціально-економічної ситуації в Україні; збереження власного трудового потенціалу та запобіганню відтоку за кордон висококваліфікованих працівників та представників дефіцитних професій. Після закінчення війни в Україні гостро постануть питання рееміграції населення і забезпечення українського ринку праці персоналом необхідної кваліфікації. В Україні ситуація з введенням воєнного стану, небезпеками під час проживання на території країни, низьким рівнем соціально-економічних. Проте характерними причинами інтенсивної міжнародної трудової міграції Українці є причини, що мають не економічну природу, а організаційну. Оскільки найсуттєвішою причиною є потреба в безпечному проживанні, а уже потім нижчий від бажаного рівень доходів населення українськи мігрантів.

В Україні міжнародна трудова міграція має негативні наслідки за такими аспектами: 1) значна кількість молоді, що емігрує на тривалий час, сприятиме збільшенню демографічного навантаження на населення працездатного віку. В Україні і так існували проблеми з фінансуванням пенсійних виплат, податковими надходженнями в бюджет. З початком війни потік міжнародних трудових мігрантів з України за кордон суттєво збільшився. Частина трудових мігрантів молодого віку

навіть по завершенні війни не планує повертатися в Україну. У майбутньому це негативно вплине на вікову структуру зайнятого населення в Україні; 2) відтік висококваліфікованих працівників та робочої сили дефіцитних професій у майбутньому може спричинити ще більший брак таких фахівців на ринку праці України у повоєнний час; 3) існують ризики потрапляння українських трудових мігрантів у шахрайські схеми та ситуації, пов'язані з торгівлею людьми, що ставить під загрозу уже не добробут, а життя трудових мігрантів; 4) не завжди належний рівень соціального захисту українських трудових мігрантів за кордоном, ризики недотримання їх прав; 5) робота українських трудових мігрантів на розвиток економіки зарубіжних країн, створення додаткової вартості в зарубіжній, а не національній економіці, відрахування податків до бюджету іноземних країн. Усі ці негативні наслідки зростання інтенсивності міжнародної трудової міграції мають довгостроковий характер для української економіки в цілому та ринку праці, зокрема.

У зв'язку зі зростанням інтенсивності еміграції українців за кордон з метою працевлаштування існує необхідність в удосконаленні державної міграційної політики, через застосування різних інструментів регулювання. Серед цих інструментів: адміністративні, економічні та оперативні.

Щодо групи адміністративних інструментів запропоновано подальше укладання Україною міжнародних угод у країнами-реципієнтами про співпрацю в сфері міграційної політики, що сприятиме забезпеченню легальності міграційних процесів, дотриманню прав українських трудових мігрантів та надання їм можливості користуватися системою соціального захисту країн-реципієнтів, якщо не в повному, то хоча б в обмеженому обсязі.

Серед економічних методів державного регулювання міграційної політики в Україні запропоновано: гарантування на міжнародному, державному рівнях економічної та соціальної безпеки трудовим мігрантам з України; соціальна та консультативна підтримка за кордоном українських трудових мігрантів; розробка міграційних програм для українських трудових мігрантів спільно з країнами-реципієнтами з метою економічної та соціальної підтримки; стимулювання використання офіційних каналів для здійснення грошових переказів українськими трудовими мігрантами за нижчою вартістю.

Оперативні інструменти регулювання державної міграційної політики, як на нашу думку, мають включати: комплексний збір та статистичну обробку інформації щодо кількості емігрантів та інтенсивності міграційних потоків з України та в Україну; аналіз наслідків міграційних процесів для української економіки та вітчизняного ринку праці в короткостроковій та довгостроковій перспективі; оперативне реагування на порушення прав українських трудових мігрантів за кордоном; оперативне сприяння вирішенню проблем українських трудових мігрантів у соціальній, медичній та соціально-трудовій сферах; постійний моніторинг та контроль ситуації на ринку праці України з метою запобігання негативних наслідків трудової еміграції; залучення діаспори для вирішення поточних проблем трудових мігрантів у зарубіжних країнах; оперативне реагування та протидія держави ризикам експлуатації, насильства та дискримінації трудових мігрантів з України й соціально незахищених категорій (жінок, осіб з інвалідністю, осіб передпенсійного віку) з їх числа.

Основними напрямками реалізації державної міграційної політики України в умовах повоєнної економіки є: 1) створення економічних умов для повернення трудових мігрантів в Україну; 2) удосконалення системи соціального захисту працюючих в Україні; 3) створення внутрішніх умов для нейтралізації впливу несприятливих факторів, що визначають вибір людей емігрувати за кордон з метою працевлаштування; 4) реформування освітньої галузі України з метою підпорядкування підготовки фахівців потребам ринку праці України; 5) створення державою умов для розвитку та економічна підтримка малого та середнього бізнесу; 6) проведення інформаційних кампаній для ознайомлення населення з можливостями працевлаштування в Україні, з динамікою показників ринку праці, характеристиками кон'юнктури ринку праці в Україні; 7) посилення профорієнтації серед молоді для забезпечення правильного вибору професії з метою зменшення у майбутньому рівня безробіття у зв'язку з неправильним вибором професії; 9) створення правової бази для ліквідації тіншового ринку праці, запобігання нелегальному працевлаштуванню українців, надання гарантій довгострокової зайнятості та належного соціального захисту, а в майбутньому і пенсійного забезпечення; 10) надання державою можливостей для безкоштовного навчання, підвищення кваліфікації безробіт-

них з метою їх подальшого працевлаштування в Україні; 11) надання допомоги мігрантам, що повернуться на український ринок праці в питаннях працевлаштування, соціального захисту та матеріальної підтримки; 12) створення сприятливих умов для інвестування зароблених за кордоном трудовими мігрантами коштів в українську економіку після повернення із-за кордону.

Отже, міграційні процеси в Україні мають досить складний характер, особливо в умовах війни та зростаючої інтенсивності міграційних потоків за межі України з метою працевлаштування та забезпечення безпечних умов проживання. Найбільш актуальними завданнями держави у сфері міграційної політики є: врегулювання нормативно-правової бази з питань міграції й міграційної політики та створення економічних й соціальних умов для повернення трудових мігрантів і їх сімей в Україну в повосенний час.

Лише комплексний підхід до формування та реалізації державної міграційної політики дозволить стабілізувати ситуацію на ринку праці, забезпечити економіку країни працівниками необхідної кваліфікації в необхідній кількості, забезпечити тривалу і стабільну зайнятість населення в економіці України. Такий комплексний підхід до формування міграційної політики забезпечить розвиток перш за все національної економіки, а не економік зарубіжних країн-реципієнтів.

8. Висновки

Результати дослідження полягають в уточненні науково-методичних засад регулювання міжнародної трудової міграції за рахунок уточнення категорійного апарату, удосконалення аналітичного забезпечення регулювання міжнародної трудової міграції та обґрунтування напрямів її регулювання.

В результаті проведеного дослідження отримано такі результати:

1. Під трудовою міграцією запропоновано розуміти переселення на постійній або тимчасовій основі населення на регіональному або міждержавному рівні з метою працевлаштування, стажування, забезпечення самозайнятості. На відміну від існуючих, авторське визначення є збірним поняттям, що може бути застосоване для уточнення сутності різних видів трудової міграції. Міжнародна трудова міграція може мати різновиди за такими ознаками класифікації, як: правовий

статус та професійно-кваліфікаційний рівень трудових мігрантів; періодичність міжнародних міграційних процесів; тривалість міграції процесів; інтенсивність міграції, географічна ознака.

2. Серед причин міжнародної трудової міграції слід виділяти дві групи: суб'єктивні та об'єктивні. До суб'єктивних належать внутрішні та зовнішні, а до об'єктивних – економічні й соціальні причини. Міжнародна трудова міграція має позитивні і негативні наслідки для країн-донорів та країн-реципієнтів.

3. На основі систематизації існуючих літературних джерел серед напрямів та тенденцій міжнародної трудової міграції виділено такі: з менш розвинених країн Південної та Східної Європи до високорозвинених держав Північної та Західної Європи; з одних високорозвинених країн світу в інші; з країн Північної Африки, Індії, Пакистану до Європейських країн; з азійських країн з низьким рівнем розвитку до розвинених країн Південно-Східної Азії та країн Західної Азії; з країн з низьким рівнем розвитку до Північно- та Південноамериканського регіону.

4. Міграційні процеси в Україні носять характер виїзду в європейські країни, США, Канаду, Ізраїль у зв'язку з війною в Україні. Міграційна політика країн мала зміни у зв'язку з ситуацією в Україні. Кожна країна має свої особливості міграційної політики. Відповідно для мігрантів є більш чи менш привабливою для працевлаштування та життя. Країни Євросоюзу мають більш лояльну по відношенню до України міграційну політику, порівняно з США та Ізраїлем. Так, Німеччина, Польща та Бельгія є привабливими для в'їзду країнами. Складним для мігрантів є в'їзд у США, Велику Британію.

5. Повномасштабне вторгнення росії в Україну має прямий вплив на розвиток міжнародної трудової міграції і ринку праці країн. Євростат визначає показники-індикатори інтеграції мігрантів. Серед них: рівень безробіття; рівень безробіття серед молоді; частка довгостроково безробітних; рівень активності; рівень зайнятості. Ці показники мають нижчий рівень при розрахунку їх щодо трудових мігрантів порівняно з розрахунком для місцевих мешканців країн.

6. Серед пріоритетних заходів та інструментів регулювання трудової міграції в Україні виділено: створення економічних умов для повернення мігрантів; удосконалення системи соціального захисту; реформування освітньої галузі; створення державою умов для роз-

витку бізнесу; інформування про можливості працевлаштування; створення правової бази для ліквідації тіньового ринку праці; посилення профорієнтації серед молоді; створення умов для інвестування зароблених за кордоном мігрантами коштів.

Практична цінність дослідження полягає у можливості його використання на макро- та мезо- та мікроекономічному рівнях задля регулювання міграційних процесів в Україні із застосуванням успішних зарубіжних практик.

Оригінальність дослідження полягає в можливості застосування його результатів на різних рівнях управління в умовах як воєнної, так і повоєнної економіки України. Відмінною рисою даного дослідження є уніфікований характер аналітичного забезпечення регулювання міжнародної трудової міграції, що забезпечує широку сферу його застосування. Перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямі полягають у розробці дієвих механізмів управління міжнародними трудовими міграційними процесами на світовому рівні та обґрунтуванні дієвих інструментів регулювання трудової міграції в Україні в умовах повоєнної економіки.

Список літератури:

1. Бачинська М. В., С'єдіна Г. П. Фактори міграційного притягування в контексті соціокультурологічного розвитку регіону. *Молодий вчений*. 2015. № 3 (1). С. 22–26.
2. Будкін В. С. Міжнародна міграція робочої сили. *Українська дипломатична енциклопедія : у 2-х т.* Київ : Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.
3. Десять тисяч питань і відповідей про бюджетні подорожі для українців. URL: <https://www.how2go.info/category> (дата звернення: 22.08.2023).
4. Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів від 24.11.1977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994307#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
5. Журба О. В. Поняття та сутність праці за кордоном та сучасної української трудової міграції. *Форум права*. 2008. № 1. С. 130–133. URL: www.nbuv.gov.ua (дата звернення: 22.08.2023).
6. Імплементативне рішення Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 року що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Implement_rish_Ukraine.pdf (дата звернення: 22.08.2023).
7. Інформація для біженців у Німеччині на 2023 рік. URL: <https://www.enableme.org.ua/ua/article/informacia-dla-bizenciv-u-nimeccini-na-2023-rik-10345> (дата звернення: 22.08.2023).

8. Кабай В. О. Трудова міграція: сутність, рушійні сили, роль у розвитку економіки та фінансів країни. *Фінансовий простір*. 2017. № 1(25). С. 140–144.

9. Конвенція Міжнародної організації праці про працівників-мігрантів № 97 від 01.07.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_159#Text (дата звернення: 22.08.2023).

10. Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення № 143 від 24.06.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_163#Text (дата звернення: 22.08.2023).

11. Короленко Н. В., Петросян А. А. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/87.pdf (дата звернення: 22.08.2023).

12. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції Українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2 (33). С. 11–26.

13. Лошенко О. В. Особливості розвитку міжнародної трудової міграції. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 15. С. 26–30.

14. Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями : монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2004. С. 15.

15. Маноло І. Абелла, Марія Алстестіс Абрера-Мангахас Направлення працівників за кордон. Посібник для країн з низьким та середнім рівнем доходів. Київ : Міленіум, 2004. 123 с.

16. Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей від 18.12.1990. URL: https://www.un.org/tu/documents/decl_conv/conventions/migrant.shtml (дата звернення: 22.08.2023).

17. Мосора Л. С., Оленюк В. В. Пріоритети реалізації державної міграційної політики в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2023. № 8. URL: https://reicst.com.ua/pmtl/issue/view/issue_8_2023 (дата звернення: 22.08.2023).

18. Населення України. Трудова еміграція в Україні : монографія / За заг. ред. Е. М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/roznyak_2010.pdf (дата звернення: 22.08.2023).

19. Офіційний сайт Посольства України в США. URL: <https://usa.mfa.gov.ua/news/programa-uednajmosya-dlya-ukrayini> (дата звернення: 22.08.2023).

20. Офіційний сайт Федерального статистичного управління Німеччини. Міграція. URL: https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/_inhalt.html (дата звернення: 22.08.2023).

21. П'ятковська О. Р. Механізми регулювання міжнародної трудової міграції: визначення операційного поняття. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 66–70.

22. Польський урядовий сайт для громадян України. URL: <https://www.gov.pl/web/ua> (дата звернення: 22.08.2023).

23. Портал оперативних даних. Ситуація з біженцями з України. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 22.08.2023).

24. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України № 761-VIII від 05.11.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
25. Робота в Великобританії. URL: <https://www.gov.uk/browse/visas-immigration/work-visas> (дата звернення: 28.09.2022).
26. Романюк М.Д. Міграції населення України за умов перехідної економіки: методологія і практика регулювання. Львів : Світ, 1999. С. 30.
27. Середня місячна заробітна плата у різних країнах. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/> (дата звернення: 28.09.2022).
28. Терещенко Д. А. Вплив міграційних процесів на розвиток людського капіталу. *Держава та регіони. Серія : Державне управління*. 2019. № 4(68). С. 207–214.
29. Тоба М. Психологічні особливості міжкультурної адаптації особистості до нового етнічного середовища. *Соціальна психологія*. 2003. № 1. С. 134–139.
30. Трубич С. Міграційні процеси і зайнятість населення. *Вісник Львівського університету (Серія міжнародні відносини)*. 1999. Вип. 1. С. 398–403.
31. Цимбал Л. І., Овчаренко К. В. Економічний вплив трудової міграції на економіку України. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8242> (дата звернення: 28.09.2022).
32. Чехович С. Б. Міграційне право України : підручник. Київ : Школа, 2003. С. 240.
33. Collinson S. Europe and International Migration. London : New York : Pinter Publishers, 1994. 210 p.
34. Eurostat. Statistics Explained / Category:Asylum and migration. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Category:Asylum_and_migration (дата звернення: 22.08.2023).
35. Tradingeconomics. Unemployment Rate. URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/unemployment-rate> (дата звернення: 22.08.2023).

References:

1. Bachynska M. V., Siedina H. P. (2015). Faktory mihratsiinoho prytyahuvania v konteksti sotsiokulturolohichnoho rozvytku rehionu [Factors of migration attraction in the context of socio-cultural development of the region]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, no. 3(1), pp. 22–26.
2. Budkin V.S. (2004). *Mizhnarodna mihratsiia robochoi syly. Ukrainska diplomatychna entsyklopediia* [International labor migration. Ukrainian diplomatic encyclopedia]. Kyiv: Znannia Ukrainy. (in Ukrainian)
3. Desiat tysiach pytan i vidpovidei pro biudzhetni podorozhi dlia ukraintziv [Ten thousand questions and answers about budget travel for Ukrainians]. Available at: <https://www.how2go.info/category> (accessed August 22, 2023).
4. Ievropeiska konventsiia pro pravovyi status trudiashchykh-mihrantiv vid 24.11.1977 [European Convention on the Legal Status of Migrant Workers of 24.11.1977]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994307#Text> (accessed August 22, 2023).

5. Zhurba O. V. (2008). Poniattia ta sutnist pratsi za kordonom ta suchasnoi ukrainiskoi trudovoi mihratsii [Concept and essence of labor abroad and modern Ukrainian labor migration]. *Forum prava – Law forum*, no. 1, pp. 130–133. Available at: www.nbu.gov.ua (accessed August 22, 2023).

6. Implementatsiine rishennia Rady (IeS) 2022/382 vid 4 bereznia 2022 roku shcho vstanovliuie naiavnist masovoho naplyvu peremishchenykh osib z Ukrainy u rozuminni statti 5 Dyrektyvy 2001/55/IeS ta zaprovadzhuie tymchasovyi zakhyst [Implementing Decision of the Council (EC) 2022/382 of March 4, 2022 establishing the presence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC and introducing temporary protection]. Available at: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Implement_rish_Ukraine.pdf (accessed August 22, 2023).

7. Informatsiia dlia bizhentsiv u Nimechchyni na 2023 rik [Information for refugees in Germany for 2023]. Available at: <https://www.enableme.org.ua/ua/article/informacia-dla-bizenciv-u-nimeccini-na-2023-rik-10345> (accessed August 22, 2023).

8. Kabai V. O. (2017). Trudova mihratsiia: sutnist, rushiini syly, rol u rozvytku ekonomiky ta finansiv krainy [Labor migration: essence, driving forces, role in the development of the country's economy and finances]. *Finansovyi prostir – Financial space*, no. 1(25), pp. 140–144.

9. Konventsiiia Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi pro pratsivnykiv-mihrantiv № 97 vid 01.07.1949 [Convention of the International Labor Organization on Migrant Workers No. 97 of 01.07.1949]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_159#Text (accessed August 22, 2023).

10. Konventsiiia pro zlovzhvannia v haluzi mihratsii i pro zabezpechenia pratsivnykam-mihrantam rivnykh mozhlyvostei i rivnogo stavlennia № 143 vid 24.06.1975 [Convention on abuses in the field of migration and on ensuring equal opportunities and equal treatment for migrant workers No. 143 of 24.06.1975]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_163#Text (accessed August 22, 2023).

11. Korolenko N. V., Petrosian A. A. (2021). Mizhnarodna mihratsiia robochoi syly: prychny ta naslidky [International labor migration: causes and consequences]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 1. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/87.pdf (accessed August 22, 2023).

12. Libanova E. M. (2018). Zovnishni trudovi mihratsii Ukraintiv: masshtaby, prychny, naslidky [External labor migration of Ukrainians: scope, causes, consequences]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and social economy*, no. 2 (33), pp. 11–26.

13. Losheniuk O. V. (2017) Osoblyvosti rozvytku mizhnarodnoi trudovoi mihratsii [Peculiarities of the development of international labor migration]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, vol. 15, pp. 26–30.

14. Malynovska O. A. (2004) *Mihranty, mihratsiia ta Ukrainska derzhava: analiz upravlinnia zovnishnimy mihratsiitamy: monohrafiia* [Migrants, migration and the Ukrainian state: analysis of external migration management: monograph]. Kyiv: Vyd-vo NADU. (in Ukrainian)

15. Manolo I. Abella, Mariia Alstestis Abrera-Manhakhas (2004). *Napravlennia pratsivnykiv za kordon. Posibnyk dlia krain z nyzkym ta serednim rivnem dokhodiv* [Sending workers abroad. A guide for low- and middle-income countries]. Kyiv: Milenium. (in Ukrainian)

16. Mizhnarodna konventsia pro zakhyst prav vsikh trudiashchyykh-mihrantiv ta chleniv yikhnykh simei vid 18.12.1990 [International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families of 18.12.1990]. Available at: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/migrant.shtml (accessed August 22, 2023).

17. Mosora L. S., Oleniuk V. V. (2023). Priorytety realizatsii derzhavnoi mihratsiinoi polityky v Ukraini [Priorities of State Migration Policy Implementation in Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia – Problems of modern transformations. Series: Law, Public Management and Administration*, no. 8. Available at: https://reicst.com.ua/pmtl/issue/view/issue_8_2023 (accessed August 22, 2023).

18. Libanova E. M. (2010). *Naseleattia Ukrainy. Trudova emihratsiia v Ukraini: monohrafiia* [Population of Ukraine. Labor emigration in Ukraine: monograph]. Kyiv: In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy. Available at: https://www.idss.org.ua/monografii/poznyak_2010.pdf (accessed August 22, 2023). (in Ukrainian)

19. Ofitsiinyi sait Posolstva Ukrainy v SSHA [Official website of the Embassy of Ukraine in the USA]. Available at: <https://usa.mfa.gov.ua/news/programa-yednamosya-dlya-ukrayini> (accessed August 22, 2023).

20. Ofitsiinyi sait Federalnogo statystychnoho upravlinnia Nimechchyny. Mihratsiia [Official website of the Federal Statistical Office of Germany]. Available at: <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/inhalt.html> (accessed August 22, 2023).

21. Piatkovska O. R. (2015). Mekhanizmy rehuliuвання mizhnarodnoi trudovoi mihratsii: vyznachennia operatsiynoho poniattia [Mechanisms of regulation of international labor migration: definition of the operational concept]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, no. 8, pp. 66–70.

22. Polskyi uriadovyi sait dlia hromadian Ukrainy [Polish government website for citizens of Ukraine]. Available at: <https://www.gov.pl/web/ua> (accessed August 22, 2023).

23. Portal operatyvnykh danykh. Sytuatsiia z bizhentsiamy z Ukrainy [Operational data portal. The situation with refugees from Ukraine]. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (accessed August 22, 2023).

24. Pro zovnishniu trudovu mihratsiiu: Zakon Ukrainy № 761-VIII vid 05.11.2015 [On external labor migration: Law of Ukraine No. 761-VIII of 05.11.2015]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (accessed August 22, 2023).

25. Robota v Velykobrytanii [Work in Great Britain]. Available at: <https://www.gov.uk/browse/visas-immigration/work-visas> (accessed August 22, 2023).

26. Romaniuk M. D. (1999). *Mihratsii naseleattia Ukrainy za umov perekhidnoi ekonomiky: metodolohiia i praktyka rehuliuвання* [Migration of the population of

Ukraine under the conditions of a transitional economy: methodology and practice of regulation]. Lviv: Svit. (in Ukrainian)

27. Serednia misiachna zarobitna plata u riznykh krainakh. Minfin [Average monthly salary in different countries. Ministry of Finance]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/> (accessed August 22, 2023).

28. Tereshchenko D. A. (2019). Vplyv mihratsiinykh protsesiv na rozvytok liudskoho kapitalu [The influence of migration processes on the development of human capital]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Derzhavne upravlinnia – State and regions. Series: Public administration*, no. 4(68), pp. 207–214.

29. Toba M. (2003). Psykholohichni osoblyvosti mizhkulturnoi adaptatsii osobystosti do novoho etnichnoho seredovyshcha [Psychological features of intercultural adaptation of personality to a new ethnic environment]. *Sotsialna psykholohiia – Social Psychology*, no. 1, pp. 134–139.

30. Trubych S. (1999). Mihratsiini protsesy i zainiatist naselennia [Migration processes and population employment]. *Visnyk Lvivskoho universytetu (Serii: mizhnarodni vidnosyny) – Bulletin of Lviv University (International Relations Series)*, vol. 1, pp. 398–403.

31. Tsymbal L. I., Ovcharenko K. V. (2020). Ekonomichni vplyv trudovoi mihratsii na ekonomiku Ukrainy [The economic impact of labor migration on the economy of Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Efficient Economy*, no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8242> (accessed August 22, 2023).

32. Chekhovych S. B. (2003). *Mihratsiine pravo Ukrainy: pidruchnyk* [Migration law of Ukraine: textbook]. Kyiv: Shkola. (in Ukrainian)

33. Collinson S. (1994). *Europe and International Migration*. London: New York: Pinter Publishers.

34. Eurostat. *Statistics Explained / Category: Asylum and migration*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Category:Asylum_and_migration (accessed August 22, 2023).

35. Tradingeconomics. *Unemployment Rate*. Available at: <https://trading-economics.com/country-list/unemployment-rate> (accessed August 22, 2023).